

Lapszámunk 1., 3., 5–8., 11., 12. és 16. oldalát a kolozsvári Quadro Galéria *A világ gyermekei békére vágnak* című, 1980 és 1990 között keletkezett gyerekrajzokat bemutató tárlatának anyagával illusztráltuk.

HORVÁTH BENJI

Mítoszok és szerverek

„Ha Iásznón egyúttal az aranygyapjút is visszahozza, nem érdekel. Az aranygyapjú önmagában nem jelent semmit, levetett ruha, nem több, és ha visszakerül, csak felidéri a megaláztatást, melyet Zeusz kénytelen volt elszenvedni tőlem annak idején.”

(Robert Graves: *Az aranygyapjú*)

Az akkád *Enúma elis* teremtéstörténetének fontos politikai rendeltetése volt. Arra szolgált, hogy felállítsa a babiloni panteont, Mardukot kiáltva ki főistenként mindenekfölött, megerősítvén Babilon hatalmát Mezopotámiában. Amíg nincs egységes hatalmi berendezkedés, nincs szükség panteonra sem, az istenek sem istenek voltak, hanem természeti erők princípiumai, szellemek, közvetítők stb.

Hasonlóképpen, amikor az akhájok megérkeztek Görögországba, az ott élő népek a Holdistennőt tisztelték, régióként más néven és más módokon, illetve az istennő héroszait, szolgálait, gyermekeit, köztük Zagreuszt, akit ma Zeusz néven az olümposzi panteon főisteneként ismerünk. A vasfegyverzetű akhájok uralmuk alá kényszerítették őket, hol játszózva, hol erő-

szakkal, megalapozva a patriarchális társadalmat. Hosszú távra rendezkedtek be, és átírták ennek megfelelően a múltat is.

A görögök mítosznak nevezték a képszerű ábrázolást a költészetben, abban az időben, amikor a régi történetek művészeti alkotásokon és vándorénekesek különböző interpretációiban maradtak fenn. Ami elveszett, azt kiegészítették, újabb értelmezéseket találtak ki, kiszínezték, korszerűsítették, igazították az aktuális vallási vagy politikai elvárásokhoz.

Vajon mi lesz a mi kultúránkkal, történelmünkkel néhány évezred múlva? Milyen mítoszok és miképpen szólnak majd a birodalmakról, kolonializmusról, világháborúkról? Európáról, Amerikáról, Közel-Keletről, Kínáról, Oroszországról? Mit mesélnek majd az erdőtüzekről, az olvadó jégtáblákról, a *fake news*-ről, a *láthatatlan kezű* korporációkról? Mi fog fennmaradni, és egyáltalán fennmarad-e valami? Mind kihalunk vagy lesznek túlélők vagy új bolygókat hódítunk meg? Ha igen, akkor mi marad a mi világunkból egy új bolygón meghonosult kultúrában?

És vajon meddig él az internet? Az a kutató, aki több ezer év múlva vizsgálja jelenünket, az mit tud meg az internetből? Mit használ majd fel megbízható forrásként és mit vet majd el, és milyen alapon? Az az új nagyhatalom, aki majd a mi történetünkben felfedezi saját dicsőségének szimbólumait, hogyan fogja újraírni, kiegészíteni, átértelmezni azt? Mit fog megtartani, és mit fog végleg letörölni minden hozzáférhető szerverről? Ki kinek lesz az aranya és ki kinek a borja?

„Az Írószövetség nem a Bajza utca 18., hanem egy szellemi konglomerátum”

BESZÉLGETÉS
ERŐS KINGÁVAL

12

Bogdan Suceavă

ÉJSZAKA VALAKI
MEGHALT ÉRTED

14

Lövetei Lázár László

VERSEI

17

„Az Írószövetség nem a Bajza utca 18., hanem egy szellemi konglomerátum”

Beszélgetés Erős Kingával, a Magyar Írószövetség új elnökével

– Milyen volt elnökként belépni abba az épületbe, azokba a szobákba, ahol korábban, nagyjából egy évtizedig, a Magyar Írószövetség titkáráként dolgoztál?

– Tulajdonképpen nem volt semmilyen különbség. Amikor átjöttünk a fasori gimnáziumból ide [az Írószövetség a tisztújító közgyűléseit hagyományosan a Budapest-Fasori Evangélikus Gimnáziumban tartja – K. F.], a Bajza utcába, örömmel töltött el, hogy a folytonosság győzött, hogy az út, amit Szentmártoni Jánossal elkezdtünk építeni az elmúlt kilenc évben, folytatódik: konkrétan az, hogy ne valamiféle elfekvő legyen az Írószövetségből, hanem hogy megerősödjön és továbbra is megmaradjon. A választás eredményének mindannyian nagyon örültünk. Különösebb érzések azonban nem ragadtak magukkal. Mint látod, nem költöztem be az elnöki szobába, és nem is fogok. Meglehetősen rendetlen ember vagyok, ezért úgy döntöttem, hogy az elnöki szobát meghagyjuk reprezentációs szobának, én pedig maradok a korábbi irodámban. Amúgy többen kérdeztek már, hogy mi változott meg az életemben – bármennyire hihetetlen, de semmi. A nap reggel felkel, este lenyugszik, csak éppen egy kicsit több a dolgom, mint korábban. Meg nagyobb a felelősségem.

– A választmány kétharmada szavazott rád a választáson. Az Írószövetségben működik egy erős belső ellenzék?

– Nem, egyértelműen kiderült, hogy nem. A szövetség kilencszáz tagja közül nagyjából kétszáznyolcvan jöttek el a tisztújító közgyűlésre. Az ellenjelölt be sem került a választmányba. Nagyjából ötvenen lehettek azok, akik nagyon mást gondoltak, mint a többség. Egy ekkora

szervezetnél ez normális. Persze érdekes, hogy a valóságos súlyánál mennyivel nagyobb látszott ez az arány.

– Azt mondd, semmi nem változott, régóta végzed ugyanazt a munkát, „csinárod az Írószövetséget”. Érdekességként említtem, hogy ezelőtt kilenc évvel, amikor Szentmártoni János megkezdte első elnöki mandátumát, ugyanítt készítettem vele interjút, szintén a Helikonnak. Te más körülmények között vetted át a stafétát, többek közt rendeződni látszik a székház kérdése. Hova lehet átcsoportosítani a szélmalomharcok megszűntével felszabaduló energiákat?

– A szélmalomharcok nem szűntek meg és nem jött el a Kánaán, viszont jelentős terhektől valószínűleg rövid időn belül meg fogunk szabadulni. Azzal, hogy a Petőfi Irodalmi Múzeumhoz kerül az ingatlan fenntartása, egy óriási gondtól szabadul meg az Írószövetség. Gondold csak: évi harmincmillióval vagyunk költségvetési soron, amiből nemcsak a munkatársak fizetését meg a rezsit kell kifizetni, hanem fenn kell tartani egy nagy és siralmas állapotú ingatlant, amilyen a székházunk.

– Azoknak a kedvéért, akik sosem jártak a székházban: mekkora területről beszélünk?

– Ez egy ezerháromszáz négyzetméteres ingatlan, háromszintes, teljesen elavult állapotban, pocsek nyílászárókkal, rossz fűtésrendszerrel, már-már veszélyes elektromos vezetékkel. Jó hír, hogy az épület felújítását is elvégezteti a PIM, ami nemcsak az itt dolgozók életét könnyíti meg, hiszen ha több energiát tudunk a szakmai kérdések megoldásába fektetni, az mindenkinek előnyére válik.

– Ám nemcsak energiák szabadulnak fel, hanem pénz is.

– Ez is nagyon fontos. Évek óta szeretnénk alkalmazni egy külügyi munkatársat, remélem, hogy ez hamarosan pont a felszabaduló pénz miatt lehetővé válik. Új munkaerővel pedig új feladatokat tudunk elvállalni, elvégezni. Nem titok, hogy számos feladattal azért nem foglalkoztunk, mert egyszerűen nem volt meg hozzá az emberi kapacitás.

– A PIM-mel más közös terve is van a szövetségnek?

– Nagyon sok közös tervünk van. A Magyar Széppróza Napját megrendezzük 2020-ban is, ezúttal a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Petőfi Irodalmi Ügynökség és a Magyar Írószövetség közös szervezésében. Február 18-án egy nagy gálát rendezünk a PIM-ben, de lesznek rendezvények, író-olvasó találkozók Kárpát-medence-szerte. Fontos megemlítenem, hogy a Magyar Széppróza Napját a Magyar Írószövetség választmánya kezdeményezte, ahogy azt is, hogy Jókai Mór születésnapján rendezzék meg.

– Emlékeim szerint 2017-ben kezdeményezte, és 2018-ban rendezték meg először.

– Igen. Akkor Balog Zoltán miniszter úr teljes mellszélességgel a kezdeményezés mellé állt, ennek forrást is biztosított. Az első Kárpát-medencei szépprózánapi rendezvény nagyon szépen sikerült, rengeteg eseménnyel, látványos eredménnyel. Sajnos utódja nem tartotta fontosnak ezt a kezdeményezést. Ezért tavaly önerőből, nagyon szerényen, csak hogy védjük a mundér becsületét, megcsináltuk a házi rendezvényeket, minimális költségvetésből. Hál' istennek a PIM meg a PIÜ, Demeter Szilárd személyében idén felkarolta ezt a gondolatot.

Ez valóban az egész Kárpát-medencében élő írókat, olvasókat, irodalomszereplőket, gyerekeket, öregeket megmozgató rendezvény. Ahhoz, hogy olyan súlyúvá váljon, mint a Költészet Napja, persze kell egy évtizednyi kifutás. Látni kell, hogy két évvel ezelőtt is, és reményeink szerint idén is a felolvasószínházi előadásoktól a rendhagyó irodalomórákig, az ovisokkal való foglalkozástól a hagyományos író-ol-

ERŐS KINGA

Kritikus, irodalomszervező, szerkesztő. 1977-ben született Brassóban. Az Orpheusz Kiadó vezetője, 2019 decembere óta a Magyar Írószövetség elnöke. Jelenleg Nézsán él. A *Kritikai Füzetek* könyvsorozat szerkesztője. 2019-ben József Attila-díjjal tüntették ki. Kötetei: *Könyvbölcsum* (tanulmányok, 2007), *Pályatükrök* (Húsz portré fiatal alkotóról, Ekler Andreával közösen szerk., 2009), *A belső szobához* (2013), *„Fellapozzuk egymást a szótárban”* (Ekler Andreával közösen, 2014), *Fogadd el számadásom* (Csonotos Jánossal közösen, 2017), *Szavakban lobog – Írók az 1956-os forradalomban* (2019).

vasó találkozóig rengeteg program volt, koncertek, novellairó verseny, tehát egy sor olyan olvasás- és irodalom-népszerűsítő rendezvény, ami manapság szinte úgy kell, mint egy falat kenyér. Főleg, amikor a gondolkodóknak meg a felelősen gondolkodó embereknek egy része folyamatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy változnak a fiatalok olvasási szokásai, változik a kultúra fogyasztása.

– Az Írószövetség eszerint már ki tud lépni a saját székházából, és el tud menni más helyszínekre is rendezvényeket tartani. Számos írószervezettel van kapcsolatban. Bővülni fog a kapcsolati háló?

– Egyre több a partnerünk. Például nagyon sok kis csoportosulás van, kis szigetek, amelyeknek a mienkhez hasonló az értékrendje, a világlátása, akkor meg miért ne működünk együtt különböző projekteknél. Az Erdélyi Magyar Írók Ligájától a Sétatér Kulturális Egyesületig vagy a székelyföldesektől a helikonosokig lehetne sorolni a műhelyeket. Vagy a kárpátaljai Kovács Vilmos Irodalmi Társaságot, a felvidékieket, vagy akár itthon az olyan kisebb köröket, mint amelyek egy-egy folyóirat körül alakulnak ki, vagy mint a Vörösmarty Társaság vagy a Hermaion Irodalmi Társaság. Jólesik, hogy az elmúlt másfél hónapban, amióta elnök vagyok, rengetegen kerestek meg terveikkel. Ez annak a jele, hogy megértették az erről szóló kommunikációt: az Írószövetség jogilag egy civil egyesület, hasonszórú emberek gyülekezete, akiknek ahhoz, hogy valami történjék, oda kell tenniük magukat, különben semmi nem fog előremozdulni. Többen megkerestek a tagságból, és elmondták, hogy „van egy ötletem, ez és ez, mit szólsz hozzá, szívesen megcsinálnám ezzel és ezzel a kollégával”. Két egészen konkrét, kidolgozott tervet kaptam, az egyik a szociográfiai szakosztály megújítására vonatkozik, a másik pedig olyan mentálhigiénés dropprevenciós program

iskolások számára, amelynek az eszköze a szépirodalom. Ez nagyon jól jön. Úgy érzem, nekem nem az a feladat, hogy túl sokat gondolkodjak mindenki helyett, hanem hogyha fellelkesedtek a tagok, jönnek az ötleteikkel, és munkakedvük megaffinitásuk is van hozzá, az én dolgom elnököként az, hogy lehetővé tegyem számukra a tervük végigvitelét. Meggyőződésem, hogy az elnök dolga nem az, hogy a tagok egyéni karrierét építgesse, hanem az, hogy az író-társadalom és az olvasók érdekeit szolgálja.

– Szintén az utóbbi évek hozadéka, hogy az Írószövetség a DigiCsoport révén, később meg az olvasat.hu portál által is megjelent a virtuális világban. Ebben az irányban elképzelhető a terjeszkedés? Vannak tervek az erős jelenlétre az új médiákban?

– Ez kétélű dolog. Például az Írószövetség honlapja nagyon szép lett Szentmártoni elnöksége alatt, naprakész meg hipersuper. A Facebook-oldalunk szintén megy, ezek a kommunikációs csatornák működnek. Viszont ugyanakkor azt látom, hogy a tagság – a szervezet korfájából adódóan – jelentős része nem ezt a fajta kommunikációt igényli. Sőt: ezt a fajta kommunikációt sokan nem is értik.

– De ha a másik oldalról nézzük, akkor meg azt látjuk, hogy a fiatalok valószínűleg szívesebben csatlakoznának egy olyan szervezethez...

– Most mondd a lényegét: miközben ki kell elégítenünk a „non-digital” igényeket, muszáj foglalkozni azokkal az adathordozókkal, platformokkal, azokkal a kommunikációs eszközökkel, amiket a negyven alattiak körében divik használni. A másik, ami ezzel szorosan összefügg, a junior írócsoport megszervezése. Ebben a KMTG-vel biztosan együtt fogunk működni. Beszélgettem már erről fiatal írókkal, olyanokkal, akik nem tagjai az Író-

szövetségnek, mert csak egy kötetük van vagy egy se. Azt kértem tőlük, hogy gondolkodjanak, milyen lenne az a hely, ahova szívesen járnának – én nem szeretném 42 évesen kitalálni, hogy egy 24 évesnek hol kell jól éreznie magát. De ha ő meg tudja fogalmazni, mit szeretne, mi megpróbáljuk kitalálni, hogy azt miképpen lehet kivitelezni. Vannak fiatalok, akik elkezdtek beszélni erről – érdekes, hogy egészen konzervatív dolgokat kértek.

– Több írószervezet van, ami kifejezetten a fiatalokat szólítja meg. Aki egy efféle teljesen fiatalos szervezetben szocializálódik, az értelemszerűen kicsit feszeng, amikor bekerül egy zordonabb helyre, idősebb pályatársak közé.

– Innen tudunk elindulni. A FISZ-nél is mostanában választottak új vezetőséget, velük is le szeretnék ülni, és beszélni arról, hogy aki közülük be akar kapcsolódni a „junior projektbe”, azt szívesen látjuk. Valamelyik nap itt járt néhány fiatal, megkérdeztem tőlük, milyen programokat szeretnének, ha lenne egy junior írócsoport, mit kellene tennünk, hogy eljárjanak a rendezvényekre. Aranyosak voltak, eleinte hallgattak, de gyorsan megértették, hogy ezt komolyan kérdezem, és akkor elkezdtek ötleteket adni. Mondtak nagyjából húsz helyet, ahol érdemes lenne programot szervezni. Amivel teljesen egyetérték, mivel az Írószövetség nem a Bajza utca 18., hanem egy szellemi konglomerátum.

– A fiatalok számára nagyon fontos a nemzetközi térbe kilépés lehetősége. Lehet tanulni a külföldi szervezetektől az utánpótlás bevonásáról?

– Azt mind látjuk, hogy rengeteg a fiatal szerzőket felvonultató nemzetközi fesztivál, a környező országokban is számos ilyen működik. Fontosnak tartom hosszú távon, hogy egy ilyet mi is szervezzünk. Függetlenül, nem rátelepedve a már létezőkre, mint amilyen a PesText, hanem az Írószövetségnek legyen egy saját, fiatalokat megmozgató, műfordítást ösztönző fesztiválja. Jelenleg a szlovák írószövetséggel működünk szorosan együtt, nemrég jelent meg egy Petőfi-kötet, illetve egy magyar költők antológiája szlovákul, valamint kortárs szlovák költők antológiája magyarul. Hasonló tervünk van a lengyelekkel, a románokkal, távlatilag pedig mindenkivel a térségben. Ha megjelennek oda-vissza efféle antológiák, és nemcsak költészetiek, hanem prózaválogatások is, lehetőséget adnak a továbbépítésre, a kiadók számára mintaként, tájékozási pontként szolgálhatnak. Szintén ebbe az irányba tekintve: részt kellene vennünk különböző európai szakmai párbeszédokban. A European Writers Congressben, vagyis az európai írókongresszusban gyakorlatilag évek óta nem vagyunk jelen, pedig nagyon-nagyon fontos lenne, hogy rálássunk arra, mi történik a nagyvilágban. És talán a legfontosabb: meg kell mutatnunk és folyamatosan láttatnunk kell magunkat.

KIRÁLY FARKAS

BOGDAN SUCEAVĂ

Éjszaka valaki meghalt érted

(*Noaptea când cineva a murit pentru tine*)

(részlet)

1989. december 25-ének reggelén harmadszor indultam el otthonról az új világba. A Dorobanți tér felől, délről közelítettem az egyetemhez, ahova gyalog szerettem volna eljutni. Szabadság, egyenlőség, testvériség, ott álltam *A nyomorultak* világának közepén, a döbbenettől még megkövülten anélkül, hogy tudtam volna, mihez kezdjek most az életemmel. Hogy matematikát fogok tanulni, az világos volt. Az érdekelt igazán. Na de ezen kívül? Perzselt az elmémben, ereimben a forradalom napja, a világ minden tévésatornája élőben közvetített minket, mindannyiunkat, élőben, a várost előzőnlő testek áradását, ahogy szalamosunk a golyók közt és egymásba ürítjük a tárat.

Reggel korán. Itt kezdem. Tehát 1989. december 25. Akkoriban, a katonaságot követő első ősön remek fizikai formában voltam. Ha tüzet nyitottak ránk, azonnal tudtam bújni egy teherautó alá, és tudtam sprintelni, ha nyílt terepen lőttek. Jól, pontosan és nagyon gyorsan futottam. Tudtam, mit csinállok, abból a kevés kiképzésből, amelyben a katonaságban részesültem, tudtam, hogyan rejtőzzem el, amikor rám lőnek. Így mondták: a katonának fel kell használnia a terepadottságokat. Már jó néhány hónapja nem voltam katona, de az ösztöneim még éltek. Az ilyesmit az ember nem felejt el egyhamar.

A Dorobanți téren most teherautókból rakott barikád állt. Autóval nem lehetett észak felé átvágni a téren. A televízió védelmére volt ez így, amelyik az Aviatorilor tér mellett, egy toronyépületből sugározta a műsort. Négy hatalmas teherautó állt ott, közülük kettő ciszternás kocsi, szorosan egymás mellé állítva. Semmi nem tudta volna felborítani őket. Erre nagyon jól emlékszem, mert vagy kétszer alájuk húzódtam be, amikor löni kezdtek. Az volt az érzésem, hogy a Caragiale Gimnázium felső emeleteiről lőnek. Arra néztem.

Az a reggel. Meleg, valóságosan karácsony reggele. Elég volt az ing és egy farmerdzseki, az ember nem fázott meg. Mintha nem lett volna tél. Könnyen öltözve sokkal könnyebben ment a futás, főleg,

mikor löni kezdtek és az ember fedezéket keresett. Amikor a hátad mögött, feletted, jobboldalt meghallottad a gépfegyvereket. Nagyon jól tudtam, milyen, amikor rád lőnek. December 23-án láttam, hogy ég a Központi Egyetemi Könyvtár. És ugyan csak december 23-án csaknem lelőttek a tévé körüli utcákon, amikor az az ötletem támadt, hogy odamegyek. Hallottam a golyó becsapódását a falba. A falba, amelyik ott volt mellettem. Tudom, milyen hangot ad ki a kőnek csapódó ólom, és tudom, milyen látni, ahogy a fal pora szerteszét repül. Nem messzire, hanem tőled három lépésnyire. Úgy tűnt, ez a káosz. Számomra a káosz ez a falból kicsapó porfelhő. Nem, nem volt semmilyen konkrét célom. Ha eltalál a golyó, abban nem lett volna semmi hősies, pusztán véletlen lett volna.

A Szocialista Köztársaság már nem létezett. Voltaképpen még semmi sem létezett a golyókkal teli levegő és az emberrel teli utca kivételével.

Dorobanți tér, december 25-e, reggel. Két perce nem lőttek. Előjöttem a lépcsőházból, ahova vagy húsz másik emberrel húzódtunk be. Körülnéztem. Tudtam, mi a dolgom. Dél felé indultam a Dorobanți úton az egyetemre.

Hirtelen megláttam őt.

Különös.

Hirtelen.

Ott állt előttem.

Óriási meglepetés volt, mintha átkelt volna a tükrön, és ezüstös vízből kikelve megjelent volna a sugárúton, hogy velem találkozzon. A számomra oly ismerős kék-szürke egyenruhát viselte, amit kilenc hónapon át én is minden áldott nap 1989. június 3-ig. Mintha az én egyenruhámat viselte volna. A katonai szabállyal ellentétben fedetlen fővel volt, sapka vagy sisak nélkül, és nem tartotta súlyban a fegyverét.

A fegyverszj rendetlenül, túl hosszan lefogott. Valamivel magasabb, csontosabb volt, mint én. Olyannak tűnt, talán mert kialvatlan volt, az arca sápadt, beesett. Pár lépéssel maradtam le mögötte és láttam, ahogy a keze fejével megtörli verítékező homlokát, ahogy lassan lépked dél felé a Dorobanți úton, egyedül, szakasz nélkül, parancsnok nélkül, annak a kis csapatnak a sajátos jelvényei-

vel, amelyhez alig pár hónapja még én is tartoztam... Az a nagyon is sajátos szakasz... Az apró részlet, amely megkülönböztette őt a Bukarestben szétszórott több ezer katona közt, akik azért küzdöttek, hogy a román forradalmat megmentsék a fanatikus ellenforradalmároktól, ahogy a tévében mondták, a „térések”¹ jelvénye volt, a kék-fehér szállal kivarrt kígyó a vállpánton. Jól tudtam, hogy egész Bukarestben egyetlen szürke-kék egyenruhába öltöztetett, térés szakasz teljesít szolgálatot, amelynek kötelékébe én is tartoztam, az 1988-89-es évfolyamban. Az előttem lépkedő ifjú tehát csaknem testvérem volt, bajtársam, ámbár így, ahogy most kinézek, ő nem ismerne el annak. Mert most már civil vagyok. És otthonról jövök. Nem rohangálok leverte orrú, szorosan bokára simuló bakancsokban. Már nem viselem a szürke-kék katonasapkát. Kék csíkos, fehér sportcipő van a lábamon, koptatott farmert viselek és a származását tekintve kelet-német eredetű dzsekimet. Büszke vagyok rá: egyebek mellett ebben a dzsekiben értem meg múlt nyáron a hadseregből való szabadulást. Már nem ismerne fel, mert kevés dolog ül ki a múltunkból az arcunkra. Poros vagyok, ha ugyan nem sáros, amióta tíz perccel ezelőtt hasra vágódtam a Dorobanți téren, mert löni kezdtek ránk, a téren összegyűlt pár száz emberre. Valahonnan ezeknek az épületeknek a tetejéről lőttek. Három nap alatt ez a harmadik alkalom, amikor pont akkor nyitnak ránk tüzet, amikor átmegyek a téren, és úgy tűnt, a Caragiale gimnázium felől lőttek. Tegnap persze lefényképeztem az ablakokat, de már nincs meg a film. Elvették az egyetemnél az egyik ellenőrzési pontnál. Abszurd volt. Átkutatták a zsebemet, megtalálták a Smena 8-as fényképezőgépet, kivették a filmet. Most lefényképezném ezt a szürke-kékbe öltözött testvéremet. De már nincs nálam gép, otthon hagytam.

Káosz. Ahogy mondtam, elvitte az ördög az egészséget. Miután kivették belőle a filmet és minden zsebemet átkutatták, otthon hagytam a fényképezőgépet. Már nincs meg az a film. Nincs mivel bizonyítanom, hogy igazat beszélek. Egyedül a retinára égett film maradt meg. Hogy mit láttam? Hogy elszaladtam, amikor löni kezdtek? Vagy a fiatalembert, akit meglőttek, vérzett a lába és a tömeg betette egy piros Daciába? Az autó teljes sebességgel indult a sürgősség felé, kikerülve egy másik, tank által szétroncsolt Daciát. Csak az emlékezet. Nincsenek bizonyítékaim. Mondjuk, hogy az egész fikció. Mondjuk, hogy az egészséget csak kitálaltam. Végül is, mi a valóság?

Ott voltam.

Most pedig az egész világ megváltozik. Meg fogjuk változtatni. Feltétlenül el kell jutnom az egyetemre, ahol két nappal ezelőtt nekiláttunk megfogalmazni az Egyetemi Hallgatók Ligájának Alapszabályzatát. Az első változatot igazából én írtam. Történelmet csináltam. Aztán belepiskáltak, szavazatra bocsátották, megforgatták, a szöveg duzzadni kezdett. Más lett. Állítólag ma reggel 10-kor újrakezddük a munkát. Már ha odaérek.

Bogdan Suceavă (1969, Curtea de Argeș): író, publicista, matematikus. A Bukaresti Tudományegyetemen diplomázott matematika szakon, Michigan állam egyetemén doktorált. 2007 óta a kaliforniai egyetemen, Fullertonban tanít matematikát. Első könyve 1990-ben jelent meg, azóta több mint tizenöt, számos esetben rangos díjakkal elismert kötetet publikált. Egyes munkái megjelentek angol, bolgár, francia, olasz és szlovén fordításban is. Magyarul eddig a legismertebb regénye, a *Venea din timpul diez* olvasható (*Félhanggal emelt időből érkezett*, Noran, 2009. Fordította Él-tető József).

Ha nem, nélkülem tárgyalnak. Én nem vagyok fontos, megtettem a kötelességet akkor, amikor az egész csak kezdeményezés volt. Segítettem üres szavakból szöveggé formálni a vitákat. Segítettem, hogy pontos szöveg legyen. Már nem tudom, mi az, ami fontos. Vannak pillanatok, amikor úgy érzem, ez a csodálatos új világ nem születhet meg nélkülem. Ha felkötnek is érte, akkor sem szeretnék hiányozni az amfiteátrumból. Már nem félek. Ha vagy két napig lőnek rád, és látod, hogy találnak el melletted embereket, valahogy elmúlik a félelem. Vagyis nem múlik el, csak megfeledkezel róla. Lezárod minden számításodat, és csak azt kívánod, ne sikolts, amikor a Bukarest utcáin véletlenszerűen csapkodó golyók valamelyike beléd fúródik. Számoltam ezzel. Fontos, hogy ha a sors téged választ, ne csinálj feszítvált felesleges vonaglással. Jobb hideg fejjel szemlélni a dolgokat. Valahogy így. Mindez a valószínűség-számítás része. Igen, tudom. Most ott vagyok az utcán. Mindenütt vannak véletlenszerűen repkedő golyók. Megérintem frissen borotvált arcomat. Igen, persze. Mielőtt elindultam volna otthonról, megborotválkoztam és elmondtam egy imát. Ahogy mondani szokták, tudja az ördög. Az ember mindenre felkészül, mielőst becsukja maga után az ajtót.

Ez a jelenet eszembe juttatja azt az 1989 januári reggelt, amikor Cristivel jártunk a băneasai erdőben. Cristi, a bajtársam, ez a kaszárnyába került gyámoltalan gyermek, akin úgy lógott az egyenruha, mint kerítésen a száradni akasztott szőnyeg. Ki ejtőernyőzhette közénk, a szakaszba, ennyire felkészületlenül az életre? Tilos volt az országúton mennünk, ott csak a tiszték mehettek, így szólt a parancs, így aztán az erdőben mentünk az országúttal párhuzamos úton. Az utcáról elvihetett volna a katonai rendőrség. Semmi gond, gyerünk az erdőn át! A Băneasa erdő sűrű vadon, a hó belepi, olyan, mint egy fehér mocsár, egy barátságos leves. Alig harminc méternyire az erdőben már nem

láthat meg az út felől senki. Azt mondta Cristi: gyerünk arra! Eszembe jutott ez a jelenet. Megmutatta, hol lehet kijutni a Bukarest–Ploiești főútra. Onnan száz méterre dél felé, a Meteorológiai Intézet előtt volt a buszmegálló. Két megálló, és az ember eljutott egy újabb buszmegállóhoz, a nagyhoz, ott fordul meg a 131-es csuklós busz vissza Băneasára. Igen, ez az, a híres „harmincegyes”, amelyik a Caragiale Gimnáziumhoz visz, én pedig caragialés voltam. A „harmincegyes” busz a hazám, ő visz haza. Amikor kime-nőm van.

Tekintetemmel követem a katonát, aki előttem megy a Dorobanți úton. Furcsán jár, mint a szédülő ember. Gondolom, nem alhatott az éjjel. Én aludtam néhány órát otthon, az ágyamban. Úgy aludtam, mint a bunda, vagy három órán át, több nem lehetett. Miután hazaértem az egyetem-ről, a tévé előtt ültem. Ott, a párnák közt akaratlan elaludtam, kimerülten, ré-mülten, anélkül, hogy bármit is álmodtam volna. Mint a halál, olyan volt az az álom, mély és sötét. A Dorobanți téren lőttek, és noha messze volt, tisztán ki lehetett venni a hangját a szobámban. A mi tömbházunk a Floreasca felé rejlik az utcák között, felénk nem történt semmilyen jelentős esemény. De a Dorobanți tér közel van. Az apám ágyában aludtam, a puskalövések zajával a háttérben, mert úgy éreztem, az ő ágya védettebb helyen van, ha netán golyó csapódna a szobába. Az embernek mindenféle eszébe jut. Gondolkodni kezd, ha ezek itt géppuskáznak, vajon a lakás melyik pontját találják el először? Még szerencse, hogy vasbetonból építkeznek! Az ember óhatatlanul körbe-kémlél, vajon melyik épület tetejéről nézve maradsz fedezék nélkül, vajon az összes lehetséges szöveget megvizsgálva az ablak és az ágyban felvett testhelyezeted nem alkot-e három pontot egy egyenes vonal mentén. Csak úgy, né! Menelaosz tételének váratlan gyakorlatba ültetése a retinádon. Szakasz a sokvariánsú való-ságon át. Elképezed, amint lassított fel-vételként süvítenek húsod felé a golyók,

mintegy sugáron csúszva, bumm, át az ablakon, szétroncsolják a húsodat, felrob-bantják az ereidet, behatolnak a házba és a gondolataidba, ká-bumm. Azt mondják, ezt hallod: ká-bumm! Ha ez a lövésirány nem létezik, nyugodtan alhatsz. Persze különféle lövésirányoknak kitéve is lehet aludni, tudom én. A kockázat első vona-lában is lehet aludni. Ezen a világon mind-ent lehet.

Apa nincs itthon. Apa egész életében a szürke-kék egyenruhát viselte, tizenkilenc éves kora óta, amikor bekerült a katonaiskolába. Apa hitt a társadalmi rendben. Kint a káosz forgószele süvölt.

Akkor sem volt otthon, amikor felébredtem, kávét ittam, és figyelmen kívül hagyva, mit mond anya, elmentem otthonról. Anya azt akarja, hogy életben maradjak, és nem érti, mit akarok, hova indulok, hova megyek. De az új világ nem lehet meg nélkülem. Nem tudnék nem az egyetem felé menni. A tömbházak közt, egy védett útvonalat választva mentem ki a Dorobanți tér felé. Legalábbis úgy gondoltam. Az U alakban épült tömbházak lehetővé tették, hogy az ember a tér és a nagyobb sugárutak irányába haladjon, anélkül, hogy nagyon megmutatkozott volna. Legalábbis az első háromszáz méteren. Nem tovább. A Dorobanți tér nincs messze a Primăverii sétánytól, ahol az elnöki hivatal állt, amelynek épületét három nappal ezelőtt előzőnlőt-ték a forradalmárok, rögtön azután, hogy Ceaușescu egy helikopter fedélzetén el-hagyta Bukarestet. A legenda szerint a zöltségpiac helyén, ott, ahol nagy, piros betűkkel írja, hogy Dorobanți tér, két év-tizeddel ezelőtt egy régi időkből itt maradt kocsmá állt. A hatvanas évek végén, állítólag gyalog járt oda rendszeresen Andruța Ceaușescu, a frissen megválasztott pártfőtitkár öreg apja. Bement a vendéglőbe, leült egy ablak melletti asztalhoz és kirendelt egy üveg bort. A pincér kihozta, ő megivott vagy két pohárral éhgyomorrra, majd kezdett úrrá lenni rajta a lelkesedés, mindenkivel összebarátkozott, aki a vendéglőben ült, ígért nekik toronyórát lánccal, miközben a körülötte levők, a lehetőségekhez mérten igyekeztek megőrizni a józan eszüket. Titokban biztos nevettek, mert íme, itt a főtitkár elvtárs édesapja, matrészegen, ahogy Elena Lupescuról és a harmincas évek Bukarestjéről mesél. A második palack bornál a lelkesedés már arra indította, hogy vidáman azt dadogja, mindenkinek még egy kört, mindenkinek az jut, amit érdemel, ahogy Lenin elvtárs is megmondta, hogy ez a szocializmus alapelve, hogy mindenki annyit kapjon, amennyit dolgozik, s amennyire szüksége van. Nagyjából ekkor találtak rá az öltönyös-nyakkendő fiúk az Ötödik Részlegről, akik érte jöttek és karon ragadták, miközben az öreg elmenőben még megpróbált magával vinni valami kis emléket, a poharat vagy magát a borospalackot, miközben kiürítette az alján maradt italt, és egy-egy ostoba nótát énekelve, tiltakozott kissé a bánásmód ellen. Végigfektették a protokoll-Renault hátsó

>>>> folytatás a 6. oldalon

ülésén, majd a közlekedést irányító altiszt megállította a forgalmat, hogy az autó megfordulhasson észak felé, a Beller utcán. Ez a jelenet olyan gyakran ismétlődött, hogy Nicolae Ceaușescunak elege lett a híresztelésekből, miszerint az apja a negyed minden fogyasztójának megígérte már, hogy kinevezeti miniszternek, és hogy Andruța mindig újabb és újabb köröket fizet a Dorobanți kocsmában, ezért végül parancsba adta, hogy az egész kocsmát a földdel tegyék egyenlővé és a helyére zöldség-gyümölcs piac épüljön. Még arra is gondja volt, hogy egy kilométeres körzetben egyetlen szocialista vendéglátó-ipari intézmény se maradjon, amely alkoholt árúsítana.

Valahányszor arra járok, eszembe jut ez a történet. Ma annál is inkább, mert sejtésünk sincs, hova lett Nicolae Ceaușescu.

Azt hiszem, valahol vidéken lehet, most szervezi a Bukarestbe való visszatérését. Mennyi esélye van? Mekkora a támogatottsága? Az egész város az utcán van. Lőnek. Egész éjjel lőttek. Három napja lőnek. A pártszékházakat kifosztották. Semmi nem működőképes már Bukarestben, természetesen számára. De ki áll még most is mellette? A fene egye meg, nem tudok elképzelni senkit, aki megküzdene Ceaușescuért.

Íme, elértem a Perláig, itt tervezek átkelni az úton. Békeidőben ez nem nagy ügy. Most ellenben bonyolult. A Ștefan cel Mare sugárút hirtelen rohadt szélesnek tűnik, függetlenül attól, milyen gyorsan sprintelek. Igen, nagyon jól szaladok. Voltaképpen ez az egyetlen dolog, amit kilenc hónap kaszárnyai kiképzés alatt megtanultam. Öt hónapja szabadultam a katonaságból. Ha ez az egész pár hónappal korábban történik, fegyverrel a kezemben talál. Egy egész történelem, vagy Tánase százados kifejezésével élve, aki most valahol maga is nyakig van a forradalom sűrűjében: *az élet megy tovább*. Igen, közlegény, az élet megy tovább.

Isten bizony, kedvet érzek arra, hogy megveregessem a szürke-kékbe öltözött térés katoná vállát. Szeretném megölelni, megkérdezni, evett-e, ivott-e, pedig sem étel, sem ital nincs nálam. De vigyáznom kellene rá, nem? És valami fontosat kellene kérdezem tőle: *hol van a szakasz többi tagja, mit csináltak, amióta december 21-én Bukarestben kitört a káosz, hova osztották be őket, amióta a Szekuritáté csapatait a katonaság parancsnoksága alá vonták? Hol vagytok? Vajon válaszolna? Mondjam azt, hogy térés, most már leszerelt szakaszvezető vagyok, aki tudja, hogy a század mosdójában huszonnégy mosdókagyló van és nyolc török budi, hogy a második emeleten öt ajtó van a folyosó bal és három a jobb oldalán, mondjam ezt, személyi igazolvány, jelszó vagy bármilyen más felismerést segítő jelzés helyett? Ha mindezt elmondanám neki, rögtön felismerne, tudná, hogy *odaváló* vagyok. Holott mi közöm van már nekem a 0396-os katonai egységhez, az illető fegyvernemhez, vagy akár az egész rendszerhez? Semmi. Ez már mind törté-*

nelem. Látod ezt a farmerdzsekit? Most már ez az identitásod. Miért képzeld másként? Ki vagy te? Vajon a Bukarestet négy napja felforgató lövöldözés visszavetted az elmédet egy évvel ezelőttre, a laktanyába? Oda képzeld magad? Mondhatnád magadnak: kész, ennek vége! De nem mondhatod, amíg lőnek. Vagy talán nem valóság az, amit látsz? Ez most már bonyolultabb. Tovább kell menned dél felé. Szabadság, egyenlőség, testvériség. Nélküled nem lehet.

A Perlánál ő a Dinamó stadionja felé kanyarodik. A Sürgősségi Kórház felé, ahol, úgy tudom, az elmúlt éjjel lövöldözés volt. Kövessem? Kiáltsak utána? Nem, nem tudom, hogy hívják! Őrvezető elvtárs? Mit mondjak neki? Vagy csak úgy szólítsam, ahogy a vezérlő tábornok szólított: *térés katoná? Vajon így?*

Tekintetemmel követem. Lemaradok. Nem szóltam hozzá. Nem mondtam semmit.

Testvérem tovább ment.

Ma már tudom, hova tartott: a Sürgősségi Kórház felé. A térés szakaszt a kórház védelmének biztosítására jelölték ki, egy könnyűnek látszó, amolyan jóvendőbeli egyetemistáknak, csak nemrég, 1989 szeptemberében berukkoltaknak való küldetésre. Akkor még nem tudtam. Ott az előző éjszaka mézárszék volt. A történet csak később lett ismert.

Végül mindenki megtudta 1990 tavaszán a tévéből, a nemzeti adóból a hírt, hogy Nicolae Serarut kibocsátották az olasz kórházból, ahol a jobb lábát műtötték meg. A lábszára felett lőtték meg, a forró fém negyvenöt foknál kisebb szögben csapódott a csontnak, mintha valaki az égből lőtt volna rá. Amikor megérkezett az Otopeni reptérre, minden kamera az arcára irányult. Egy felkészületlen, szőke riporternő megkérdezte, melyik egységben szolgált, majd hogy melyik szakaszban? Hogyhogy melyik szakaszban? – felelte keserű mosollyal. Aztán válaszolt: „Az egyetlen térés szakaszban, amely a Szekuritáté csapatainak kötelékébe tartozott.” Igen, és ez a szakasz a

román forradalom napjaiban a Sürgősségi Kórháznál vívott tűzharc kellős közepébe került, egy sor sebesült jutott a kórház őrzésének küldetéséből egyenesen a műtőasztalra. Nicolae Seraru kivételével, aki balszerencséjére olyan bonyolult sebesülést szenvedett, amilyent akkoriban Bukarestben nem tudtak megműteni. Őt Olaszországba küldték. Ott megműtötték, és két hónap múlva hazatért. A megérkezésekor adott interjúban beszélt arról a szakaszról, annak a harminc katonának a sajátos sorsáról. Valakinek el kellett mondania az ő történetüket, és éppen ő lett az, aki elmondhatta. Hát nem vagyunk mi mind egyek? Hát az a harminc katona, aki egy évvel korábban szolgált ott, nem ugyanolyan? Én vagy ő, vagy közülük bármelyik, nem ugyanaz a test? Az egyetlen különbség a hús. És a fájdalom. Mindannyian érzünk fájdalmat. De a sorsunk felcserélhető is lehetett volna. Sorsunk lehetett hasonló, csak a hús volt a tiéd. Érezted te azt a golyót? Érezted? Más az, ami közös volt: a feszült, színtelen álmok. Kilenc hónapon át aludtam azokban a hálótermekben, meszeltem az épületet, padlóviasszal kentem fel a folyosókat, fekete festékcsikot húztam a falakra, sikáltam a haza mosdókagylóit, pucoltam a krumpliját, tanultam lőni Kalasnyikov típusú gépkarabéllyal, és a zászló alatt készültünk az apokalipsziszre, vállunkon a kék kígyócskával, ami a Belügyminisztérium operatív alegységének térés katonáit jelentette. Igen, megéltünk mi is egy-két küldetést, de semmi nem hasonlított a mostani apokalipsziszre. Az ég logikátlan, csillagos ölmot köpköd. Az éj pohárnokai, a fémgömbök vigyázállásban keresik a húst, amelyben nyugovóra térhetnek.

VALLASEK JÚLIA fordítása

Jegyzet

¹ A „termen redus” kifejezés közzsajon forgó rövidítése Romániában. Csökkentett idejű katonai szolgálatot jelent, lásd előfelvételis katona.

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

Hetedik vignetta

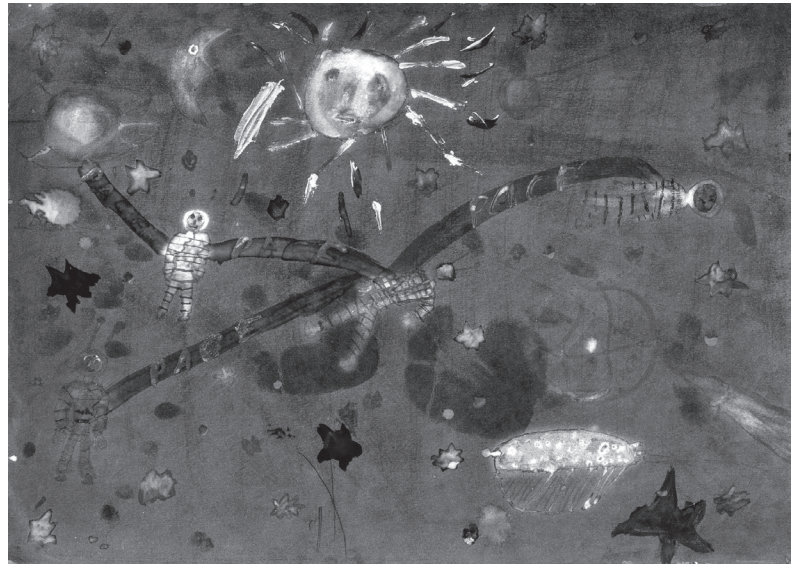
– Részlet a Feketemunkából –

„Tudod ugye mit mondott a kutya
Amikor látta hogy a malac
Háromszor kap enni egy nap
Ő viszont csak egyszer?
Mondogatta a kutya hogy
Hej nem lesz ennek jó vége!
S hát karácsonykor tényleg:
Mondta is a kutya
Amikor elkezdtek ölni a disznót hogy
Szóltam én előre hogy nem lesz ennek jó vége –
Na egyik alkalommal mi is így jártunk
A hidépítőknél dolgoztam akkor
Egy köbméter hídládba
Egy tonna vasat kellett belégyúrni
Aztán valami történt a beszállítónál
Mert öt napra leállt a meló
Fizettek rendesen csak éppen
Álltunk egyik lábunkról a másikra
Mondogatta is egyikünk hogy
Hej nem lesz ennek jó vége!
S hát egyszer tényleg:
Amikor beindultak
Egy nap alatt hat kamion vasat gyúrtak oda nekünk
Pont mint az a kutya a hétszentségit
Éjjel kettőkor még betonoztunk.”

Mély kút

– Részlet a Feketemunkából –

Volt olyan eset is
Hogy akkor állt fel a tulajnak
Amikor már befejeztük a házat
Azt mondja
Ássunk neki egy kutat az udvaron
Tudom hogy elegend van
Lacika
De ezt még hallgasd meg
Aztán eldöntöd
Hogy visszajössz-e még egy hónapra
Elvégre demokrácia van
Szóval azt mondja az ember
Hogy ássunk neki egy kutat az udvaron
Szép dombos oldalban volt a telek
Ássuk
Ássuk a kutat
De vizet csak annyit kaptunk

Hogy a szemembe tudtam volna cseppenteni
Egyszer egy nagy ordítás
S volt haver
Nincs haver
Egy régi borospince volt az oldalban
Csak senki nem tudott róla
Se a régi tulajdonos
Se a mostani
Bár az is lehet
Hogy a régi tudott róla
Csak nem árulta el úgyszólván
Simán kinézem én ezt a magyarból
Semmi baja nem lett a havernek
De végig ordított
Míg nagynehezen kiszereztük a pincéből
Azt mondta
Addig nézte azt a kicsi világosságot
Hogy már meg volt meredve a nyaka
Nyugodtan mondhatod erre
Lacika
Nem sértődök meg
Hogy én is ilyen mély kútba estem:
Négy év alatt se sikerült egyről a kettőre jutni
S a kenyér se lett olcsóbb
Gondolhatod
Hogy utána meg kellett keressük a pince bejáratát is
Látod-e
Ha az enyém lenne az a sok cigánytégla
Amiből valamikor
Kirakták a pincében a boltíveket
Otthon fel is tudnám húzni pirosva a házamat
Vagy ha kincseket kaptunk volna
De semmi
Csak egy szuvas fatalicska hányódott a pincében
Vagy ha legalább teli lett volna borral
Igaz is
Te hány flakon bort vettél az útra?

Csíkszentdomokos, 2019. november 29.

Tizenhetedik vignetta

– Részlet a Feketemunkából –

„Aljamunka ennél is annál is
Gyakorlatilag ingyen
S még volt pofájuk azt mondani
Hogy velünk is ugyanúgy járnak majd
Mint a franciák a harlekinkaticával:
Egy idő után több gondot fogunk okozni
Mint amennyi hasznot hajtunk.”

Invazív fajok

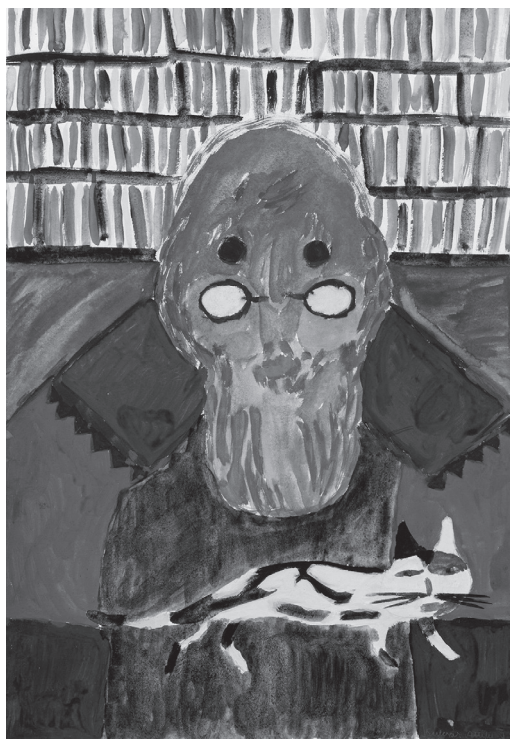
Ioan Tulgheș prefektus nem tudta meginni a reggeli kávéját, mert mielőtt még kitöltötte volna az asszony elkészítette törökkávé a csészéjébe, megszólalt a mobilja. Sofia, a hivatal mindenes titkárnője számát és nevét mutatta a kijelző, és a prefektus csak azután nyomta meg a hívásfogadás gombját, hogy dühösen észrevételezte a faliorán az időt. Még nem volt nyolc. Mi a bűbánat történt már megint, morogta magában, s végül megnyomta a zöld gombot.

Sofia hadart, rettenetesen mondta a magáét, és az első fél perc után a prefektus még mindig nem tudta, milyen fennforgás is történt, mindösszesen annyit értett meg az egészről, hogy parasztlakó kisebb tömege tüntet transzparensekkel a prefektúra előtt, és a prefektus lemondását követelik, mivel a betelepítések túlszaporodáshoz vezettek, és veszélyeztetve van a termés. Ioan Tulgheș nem értette, milyen telepítések, milyen túlszaporodás, és azt végképp nem, hogy milyen termésről van szó télvíz idején.

Bizonyára ismét azok a rohadt medvék jöttek be a faluba, azaz a városnak nevezett faluba, javította ki magát gondolatban a prefektus, mert még véletlenül sem lehetett falunak nevezni azt, ami végeredményben falu volt. Még a végén azért is tüntetést szerveznek majd az alvégi és felvégi parasztlakó, azaz gazdák – na erre is ügyelni kell. Ioan Tulgheș már húzta is a bocskorát, vette a kabátját, és miközben a fejébe nyomta megkopott báránybőr kucsmáját, erősen szidta a dumnyézót, amiért ebbe a világvégi, medvejárta városba helyezte őt prefektusnak. Méghogy város. Méghogy prefektus. Így hívták a helybeliek, de voltaképpen nem volt más, mint pár egyesített falu és tanya vezetője, kinek primár, kinek polgármester, de így aztán végképp nem hívták, inkább mindenki prefektusuramozta, talán azt is csak csúfságból.

Sosem lehet azt tudni, mi jár ezeknek a fejében, morogta magában Ioan Tulgheș prefektus, amint a patak partján lefelé igyekezett a prefektúra felé. Már előre félt, vajon megint mi a frász történt ezen a medveverte helyen, amiről eleinte még azt gondolta, hogy csak jó lesz neki a nyugdíjig, hiszen itt semmi sem történik, és innen lejjebb már végképp nincs.

Pár év távlatából azt nem mondhatja, hogy itt nem történik semmi, egy éve sincs, hogy az Alvégen több családfőt is elvitt a hatóság, miután kiderült, az erdő alatt rég nem lucernát termesztettek, hanem országos terjesztésre vadkendert. És mire felocsúdott volna, már megjelent valamiféle vadászati statisztika, hogy országos szinten a környéken van a legtöbb egy négyzetkilométerre eső medve. Aztán meg bolondok is az itteniek, hiába mondta a gazdáknak, meg kell várni a hivatalos papírt, addig itt senki semmi-

lyen medvét nem fog kilőni, alig fél éve, hogy az a ritka kreatív Ábel gazda erjesztett szilvával leitatta a heti rendszerességgel belátogató medvét, megkötözte, és egy traktor utánfutóján beszállította a prefektúra udvarára, s otthagyta józanodni. Szóval volt mitől tartania Ioan Tulgheș prefektusnak, sosem lehetett tudni, mit talál ki ismét ez a felveszekeedett népség. Bár mióta hivatalos papírral lehetett medvét lőni, alábbhagyott a medveellenesség a vidéken, viszont ahelyett, hogy a turisták gyarapodtak volna meg, mostanság félmeztelen állatvédők borzolták a kedélyeket, mikor odakötözték magukat a prefektúra előtti hirdetőoszlophoz a falu, azaz a város legnagyobb ámulatára és örömére.

Azt már messziről látta, hogy a prefektúra udvarán nagyobb tömegben, mintegy húsz-harmincan állnak a gazdák és mindenféle táblákat tartanak a magasba. Aztán odakint, az utcán ötven-hatvanan báméskodtak és a tüntetők bátorságát dicsérték, vagy éppen kitartásra buzdították őket. Ioan Tulgheș, mielőtt odaért volna, alaposan körülnézett, de se Ábel gazdát, se lekötött részeg medvét nem látott, így hát megigazította a kucsmáját, és belépett a prefektúra udvarára.

A hozzászóló Sofiától kérdezte is azonban, hogy milyen medvék szaporodtak éppen túl és hogy milyen termés van veszélyben, hiszen szinte mínusz öt fokot mértek a reggel. Sofia csak megrázta a fejét, és a táblára mutatott.

Jos cu castori! Le a hódokkal! – állt a kétnyelvű táblán, és a prefektus már kicsit sem csodálkozott azon, hogy állatvédelmi ügyben ekkora nagy a román-magyar egyetértés. A nagy nyelvi és tüntetői összeborulást még értette, viszont értetlenül állt a táblák tartalma előtt. Milyen hódok, nézett kérdőn Sofiára, aki tanácstalanul széttárta a karjait. Hirtelen felötlött benne egy sok évvel azelőtti híradás, mely arról adott hírt, hogy valahol a nemrég felszabadult országokban a lelkes tévénezők gyűj-

tést és tüntetést szerveztek a népszerű szappanopera-hősnő, Isaura szabadulása érdekében. Csak rémlett neki az eset, de simán kinézte a helyiekből, hogy valami szenzációhajhász természetfilmnek köszönhetően most éppen a hódok ellen tüntetnek, természetesen az ő prefektúrája előtt. Hol máshol!

Akárhogy igyekezett, nem sikerült észrevétlenül eljutnia a prefektúra bejáratáig, a tüntetők vezetője négy kucsmás férfi kíséretében már eléje is állt egy petícióval, és kérdezték, felolvassák-e vagy elolvassa saját maga. Ioan Tulgheș az utóbbi megoldást választotta szerencsére, mivel a hatalmas nyelvi leleménnyel összeeskábált szövegből felolvasva feltehetőleg egyetlen szót sem értett volna. Így se sokat, viszont legalább kiderült, hogy a falut, azaz várost északról elérő, majd nyugat felé megkerülő patak felső folyásánál a felvégi gazdák apró területű, kis úszásigényű hegyi hódok megtelepedését észlelték. És az állatok felbukkanásával egyidejűleg, szólt a petíció, több gazda is észrevette, hogy megfigyelték a pataktól nem messze fekvő gyümölcsösök faállománya. Castor fiber montanus. Még az állatok latin nevét is kikeresték a fogalmazók, hála az internetnek, amit az elmúlt év derekán vezettek be a településre. Továbbá, és ezt már az alvégi gazdák kérésére fogalmazhatták a petícióba, a patakon megjelenő hegyihódgát el-, meg- és átvezette a vizet, így alig jut majd az alvégi veteményesekbe, kertekbe, gyümölcsösökbe. Végezetül, mivel nem akadályozta meg a hegyi hódok invazív – milyen szavakat találnak ezek az interneten – beszivárgását, kéri a prefektus lemondását és új előljáró kinevezését.

A svéd bakter viccét ismerik-e, nézett fel Ioan Tulgheș prefektus a petícióból, de a küldöttség zord arcát meglátva, nem mesélte el nekik a viccet. Pedig ellenállhatatlan késztetést érzett erre, szinte kibuggyantak száján a szavak, mikor a végére ért a fogalmazványnak. Sofia beszédére tért végképp magához, aki két kézzel betuszkolta a prefektúra ajtaján. Most mit csináljak, fordult az operatív fehérnéphez, aki időközben elindította a számítógépet is, hogy nyilatkozatot tudjanak fogalmazni. Semmit, legyintett a nő, majd megunják és hazamennek. Jó, jó, azt tudom, de mit csináljunk a hódokkal, azok, úgy tűnik, nem mennek haza, láthatólag ide költöztek. Sofia kevert egy keserű neszkávé, és felhívta a prefektus figyelmét a hegyi hódok turistacsalogató szerepére. Gondoljon csak bele, most már a medvéken kívül hódjaink is vannak. És ezzel lehetne kezdeni valamit. A prefektusnak felcsillant a szeme. Igaza van a fehércselédnek, ezt ki kell használni. Egy másik faluban éppen nemrégiben látta, hogy a település végiben lévő mocsaras legelő irányában kitétek egy táblát: bivalyfarm. Aztán az arra tévedő turistáktól beléptidíjat szedtek, hogy azok megnézhessek a sárban dagonyázó három bivalyt. Erről leszünk híresek, mondta Sofiának, és máris fogalmazták a hegyi hódrezervátumról szóló prefektusi nyilatkozat szövegét.

Egy élet és egy mű körei – az időben

Azt mondják az irodalomtörténet egyes berkeiben: az életrajzi adatok nem fontosak, hogy azok nagy része elkopik, jelentését veszti az időben és csak a könyvek maradnak. A mű az, ami legvégül fenn tartja önmagát.

Pedig nem véletlen, hogy az alkotó létrehozott műveit és az időközben eltelt életveket valamiféle egységként képzelem el az olvasó, a néző, a hallgató. Vannak műalkotásértékű életek, olyan alkotók is találhatunk szép számmal, akik ilyen-olyan okokból önnön életrajzukba húzódnak vissza, ahelyett, hogy saját műveik által jutnának át a lap másik oldalára, amelyet első sorban az utókor felől lehet olvasni.

Erdélyi szerzőknek azonban még ma is engedélyeztettem, hogy élet és mű, erkölcsi tartás és irodalmi forma egységes egészzé forrjon össze, s legyen: bonthatatlan egész, két egymást átsugárzó és megvilágító létszelet már a kezdetek kezdetétől. Különösen, ha valaki hadiárva, ha vasúti munkásnak készült jogászhallgató, ha fiatal novellista, ha tehetségek istápolója, ha lapot igazgat (főszerkesztő-helyettesként, majd alapító főszerkesztőként) fél évszázadon át, ha úgy áll az időben, mintha az idő nem is létezne, mintha csak a mozgás volna kimondott, leírt mondatok között...

*

Szilágyi István, Kossuth-díjas író, a Nemzet Művésze, a Digitális Irodalmi Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia tagja úgy látja meg a napvilágot éppen Kolozsvárt, hogy nála szilágyságibbat nehezen lehet elképzelni, úgy él évtizedek óta a Szamos-parti tömbház negyedik emeletén, hogy ha valaki kalotaszegi háza tornácán állva pillantja meg, véletlenül sem merné azt állítani, nem Szilágyi Istváné az a táj, ami éppen körbeveszi, a táj, amit az egyszerűség kedvéért Erdélynek is nevezhetünk.

Az életműdíj élet és mű egységét is díjazza jelen esetben, a létrejövő művek hátteréről pedig tudni kell, hogy miközben például a német nyelvterületen a *Kő hull apadó kútba* százezer példányban fogy el, Szilágyi István némi büszkeséggel jegyzi meg: voltak idők, amikor, Kolozsváron legalábbis, a már akkor széles körben elismert művek alkotójaként, nem igazán volt hírneves személyiség.

Széles körben, használok e kopottas fordulatot, mert Szilágyi István műveit úgy is tekinthetjük, mint hol szűkebbre fogott, hol a végesség pereméig táguló körök sorozatát, tűzkörökét, mint egy Borges-novellában, túlélési, lángra lobbanási receptként, életmódtanácsként is olvashatóan.

Már a Forrás-kötetben is olvashatunk ilyen receptet: „amikor az izzó nyíláshoz érsz, messziről dobd oda a karod, s húzd le a fejed. Vigyázz, te, kiszárad a szemed!” Ezt tanácsolja, miközben ő maga, újra és újra, közel hajol a tűzhöz.

Lászlóffy Aladár írja Szilágyi István kapcsán: „ahol a homokóra nyaka hisztériásan összeszorul, ott a kuruc kor, Világos és az első világháború után azonnal fellépnek a Kós Károlyok” – azért lépnek fel, teszem hozzá, mert szükség van rájuk. Embert, írást, művet próbáló időkben nem csupán Szilágyi István érzi úgy, hogy írnia kell, ugyanígy gondolják olvasói is. Mert szükség van Szilágyi István mondataira, a hangszívek végtelenül pontos egymásutánjára, a mondatok hullámvázására és szikárságára, az olvasónak is erőt adó, mélyről, valahonnan az erdélyi szellem mélyrétegeiből érkező lendületre 1989 előtt, utána még inkább.

*

Mert Szilágyi István a távoli vagy nem is olyan távoli múltban játszódó, apró kontinensünkön is túl sugárzó regényei minden esetben hozzánk, a mindenkori, az éppen jelenlegi olvasókhoz, „jámbor vadakhoz” szólnak, hiszen hollóidők bármikor fölénk terjeszthetik szárnyaikat, korántsem szimbolikus értelemben.

Az akkor éppen ötvenéves Szilágyi Istvánt köszöntő Alexa Károly írja: „Szilágyi Istvánt nem a parabola lehetősége, s nem is a nemzeti-nemzetiségi megmaradás ethosza készítette a visszanyúlásra az időben – vagy nem úgy, ahogy megszoktuk –: egy véglegesen és szinte nyom nélkül elmúlt életforma szociológikuma és lélektana érdekelte.”

Igazat adhatunk Alexa Károlynak, és tovább is lendíthetjük az általa mondottakat, mert Szilágyi István műveinek egyik kimondatlan, ám újra és újra felbukkanó kérdése, az egész művet, sőt, talán az életművet is átható fogalma éppen a lélektanhoz áll közel, ám egészen más szemszögből közelítve a tudományossághoz.

A lélek megmaradása ez a fogalom, a lélek megmaradás láthatatlan, ám a sorok között, fölött mindegyre ott lebegő kérdése. Mi lesz Szendy Ilka lelkével, Deres lelkével, Tentás lelkével, mi lesz a tó, a nádas, a láp lelkével, mi lesz a mókussal, ami éppen úszik egy tavon? Mi lesz a magyar lélekkel? Attól függ. És egyáltalán – mikor mi lesz? Milyen időben, milyen térben kísérelünk meg szembenézni a valósággal?

*

Az önmagunkkal való konok szembenézést élveboncolásnak is szokás nevezni, és egy ilyen élveboncoló konokság olvasható ki a *Kísérlet* című rövidprózájából. Mert a szöveg elején úgy tűnik, egy damaszki kard létrehozásának receptjét ismerjük meg, később kiderül e néhány oldalas írásból: egy rabszolga halálának lehetséges módozatait taglalja a szerző, végül megtudjuk: a szereplő – mi vagyunk. Írásművének zárószorai ekként pengnek, suhannak el mellettünk:

„...Persze mindez meghiúsul, ha mondjuk, a rabszolga beteget jelent. Ez előfordulhat egy kifogástalan példánnyal is. Ha beteg vagy, rendszerint a kivégzést is elnapolják. Előbb meggyógyítanak, s majd csak azután hajtják végre.

Ha a nyakad megsérült, nem akasztanak fel. Dehogy akasztanak. Agyonlőnek.

Ha kiskorú vagy, dehogyis állítanak falhoz. Várnak veled, míg nagykorú leszel.

Szilágyi István a díjátadón. Fotó: Horváth László

Ha nyavalyogsz, állítólag terroristák kezéből is könnyebben szabadulsz.

Am amire ilyenkor mindig számítani lehet: az embert a gyávasága rendszerint gyilkosai cinkosává teszi.”

Figyelmeztetés, konok ironia társul valamiféle keserű magabiztossággal e mondatokban, és az emberi lélek, az ember által teremtett valóság pontos ismerete. Olyan üzenetet fogalmaz meg itt is, amit szavakkal megfogalmazni szinte lehetetlen, ám ő játszi könnyedséggel oldja meg e feladatot, mert, Lászlóffy Aladárt idézve ismét: „Szilágyi István az egyetemesség játszótársa ma a nyelvvel, annak él, ahhoz szól nagy ritkán, de maradandóan. Ő is egyik nagy demonstrációja annak, ami a jövő felől is belénk van már plántálva. Hogy az olyan áramlatok, mint a Golf, és az olyan háromszögek, mint a Bermuda, egyetemesen nyilvánulnak bennünk. Hogy a transzilvanizmus, ahogy a nyugatosság is emeletenként, nemzedékenként, fejleményenként, kihívásonként változó.”

E változásokat szemlélve Szilágyi István újra és újra azokat a kérdéseket járja körül, amelyek időközön, emberéleteken túliak, emberre, időre egyaránt figyelve.

„Hogy az életemből mennyi időt töltöttem el a lápon? Lehet, nem sokat. Ott valahogy nem éreztem az időt. De ami, amennyi kora ifjú koromban ott ért, az mindenkorra belém költözött. És az akkor is, meg azután is velem tartott, amikor hónapok, majd esztendőket teltek el” – írja készülő regényének frissen megjelent részletében. A regényben, amelyről évtizedek óta, ekként nyilatkozott: „Lehet, ti megéritek, hogy befejezem, én – nem biztosan.”

*

Az életmű már most is kerek egész, de korántsem lezárt út. Az újabb mű, az újabb, életre szóló mondatok sora már felsejlik a lápon túli ködök sűrűjéből.

Nem csak a díjat alapítók, ám remélem: egész Erdély díjazza most, a bordáink mögött meghúzódó Katlanváros vadabb vagy alig érzékelhető, mélyebb rezdüléseivel.

Isten éltesse Szilágyi Istvánt! Szívből gratulálok, Pista bácsi!

KARÁCSONYI ZSOLT

(Az Erdélyért életműdíj átadásakor, 2020. január 22-én elhangzott laudáció szerkesztett változata.)

DÉNES GERGŐ

Discidium

Ne kerteljünk, elvesztettem már a lépést a kalendáriummal, mégis úgy hiszem, a mai nappal értünk Szent Mihály havába. Egy hónapja vagyok hát itt, de mit mondjak, jóval többnek tűnt. Így visszagondolva, érthető módon. A folyvást reszkető csend, mely körülvesz, eltompítja az érzékeket és megnyújtja az időt. Az eddig sem éppen éles képem a világról még homályosabb, mint valaha. És hiába vannak a mindennapi teendők meg a regulában előírt lelkiyakorlatok, érzem, hogy ez az erőszakos némaság szép lassan megőrjíti. Úgyhogy nem tehetek mást. Ma reggel átkutattam a néhai Benedictus testvér írópultját, és találtam is néhány ív papírt, egy pennát meg egy kis üveg gubacstintát, amely még nem száradt be teljesen. Most pedig írok. Mert különben nincs más, csak én és az a kurva idő. Legalábbis remélem.

Az élet idebent tökéletesen egyhangú, szó szerint nem történik semmi. Az utolsó, amit történésnek lehet nevezni, még odakint esett meg, a fogadalomtétel előtti éjjelen. Emlékszem, borzasztó meleg volt, annak ellenére is, hogy a nap már rég eltűnt a remeteséget övező erdő lombjai mögött. Csak nyugaton hunyorgott némi sejtelmes fény, melynek színe hasonlított a clausurában természetett levendulavirágéra. Lila ég és lila föld, jutott is eszembe, miközben majd' megfulladtam. A meleg, párás levegő kioldotta a túlrejtett növény olajos illatát, az terjengett mindenfelé. Emelyítő volt. Próbáltam nyugodtan lélegezni, de csak lihegni bírtam. Rádásul patakokban ömlött rólam a veríték. Hiába viseltem a lengebb, nyári csuhámat, azon az estén még az a pár lépésnyi séta is soknak bizonyult.

– Meg kell döglenni, igaz-e? – nyögött fel mellettem Anastasius, és hátra vetette csuklyáját.

– Úgy valahogy, testvérem – bólintottam.

Testvérnek szólítottuk egymást, ahogy kellett, de jóformán idegenek voltunk. Anastasius bizonyára még most is él, nem is olyan messze innen, számomra viszont már éppannyira holt, mint élő, úgyhogy csak azt írhatom meg, amilyennek akkor este láttam. Magamforma fiú volt, tán egy kicsivel magasabb és soványabb. Elöttem van, milyen izzadt volt az arca; hogy ragyaverte bőre, valószerűtlenül görbe orra s ra-

vaszul villanó szemei mennyire zavarba ejtettek. Kusza és sötét esztendőket sejtetem mögöttük; mikor rám emelte őket, még a nagy meleg ellenére is végigfutott hátamon a borzongás. Persze, lehet, hogy tévedtem. Hiszen tényleg nem tudtam róla semmit. És ő se rólam, hála az Úrnak.

Anastasius felröhögött, mire többen is lepisszegték a levendulabokrok közül. Akkor vettük csak észre, hogy a clausura gyógynövényágyásaiban emitt is, amott is ifjú laikusok görnyedeztek. Tücskökre vadásztak a fiúk. Módszeresen végigzörgettek minden ágat, és ha erre felugrott egy-egy ciripelő jószág, azt igyekeztek hamar a tenyerükbe zárni, majd onnan külön erre a célra tartott szelencékbe rejteni. Hogy aztán hová vitték őket, már nem tudom. Talán ki az erdőbe. De az is lehet, hogy a fűvészmester konyhájára medicinának. Egyre megy. A lényeg az volt, hogy a clausurában áldott csend uralkodjék. S ez nemcsak a tücskökre, hanem ránk is vonatkozott.

– Ej, de nagyra vagytok – vetette oda a laikusoknak Anastasius, miközben mégiscsak visszavett a hangjából. – Persze, ti holnap is fecseghettek kedvetekre, nem úgy, mint mi.

Rátértünk egy másik ösvényre, arra, amelyik a clausura széléhez, a remetelakokhoz vezetett. Nem kellett sokat menünk, hamar megpillantottuk őket; a hófőhőre meszelt falak még az egyre sűrűsödő sötétben is világítani látszottak. Hat parcella egy sorban, mindegyiken egy-egy házikóval és a hozzá tartozó apró kerttel; közöttük olyan magas kőkerítés, hogy azon át lehetetlen legyen be- és kilesni. Így, háborítatlan magányban éltek és éltek mindennapjaikat a szent fogadalmat tett remeték, míg csak magához nem szólítja őket az Úristen.

Anastasius még dohogott egy kicsit, de aztán hamar meg is nyugodott, s mire az első cellaházhoz értünk, már-már kedélyes hangon kérdezte:

– És mondd csak, testvér: szerinted melyik lesz a tiéd? Tán amelyiket az a Görény gróf patronálja?

Tudvalevő, hogy minálunk minden cellaház építtetésének és a benne lakó remete ellátásának a költségét egy-egy környékbeli úr vállalta magára. Mestereink azt mondták, azért, hogy így mutassák meg hitüket az igazi Úrnak, én azonban úgy vélem, hogy nem annyira az Istent, inkább csak egymást akarják lenyűgözni. Az egyikőjük legalábbis biztosan.

– Görényváry – javítottam ki kedvetlenül. – És nem gróf az, csak báró.

Anastasius megvonta a vállát:

– Így is, úgy is magasról köpöhet ránk.

Egy darabig szóltanul lépegettünk, csak a sarunk alatt csikorgó kavicsot lehetett hallani, meg néhol egy-egy tücsköt, amelyik kapott még egy kis időt az égtől.

– Miért gondolod, testvérem, hogy épp azt szánják nekem? – kérdeztem aztán zavartan.

Anastasius megtorpant, úgy kellett visszafordulnom hozzá.

– Hát te nem hallottál még a jó Benedictus testvérről? – vont fel a szemöldökét.

– De igen – sóhajtottam –, csak azt nem tudtam, hogy épp az volt az övé.

– Hát pedig de – mondta Anastasius, majd a sor vége felé intett. – Megürült egy hely, most magad is láthatod.

Csakugyan, a legutolsó cellaháznál hirtelen mozgolódás támadt. A súlyos faajtó, amelynek mindig zárva kellett lennie, ezúttal tárva-nyitva állt, azon keresztül lépett ki az ösvényre két laikus, akik közösen cipeltek valami hosszúkas terhet. Ahogy közelebb értünk, láttuk, hogy egyszerű hordágy az, melyen egy fehér vászonlepelbe csavart test fekdűt: minden bizonytalansággal a néhai Benedictus testvér porhüvelyével.

Pár lépés távolságban végül megálltunk, és keresztet vetettünk, ahogy illik. Valami imát is kellett volna mondani, ám ezt a clausurában inkább elhagytuk. Úgy egy minutával később a cellakert ajtajának nyílásában felbukkant Severinus mester is, a gyógyfüvek nagy ismerője. Elképesztően görnyedt volt a háta, a járása valahogy mégis méltóságteljesnek tűnt. Csuklyáját mélyen az arcába húzta, így nem láthattuk, hogy észrevett-e minket. Jelét mindenesetre nem adta. Lassan megfordult, behajtott maga mögött az ajtót, majd reszkető, májfoltos kezével kulcsra zárta. Ezután intett a hordágyat tartó fiúknak, akik addig türelmesen vártak rá, hogy már indulhatnak. Anastasiusszal csupán egyetlen pillantást váltottunk, és a vén Severinus nyomában mi is csatlakoztunk a rögtönzött gyászmenethez.

Emlékszem, megpróbáltam némán imádkozni az elhunyt lelki üdvéért, de nem igazán sikerült. Valami halk nyöszörgés mindig kihallatszott, rádásul nem is valódi imaszöveg volt, csak ilyesmi:

– Szegény Benedictus testvér, szegény Benedictus testvér...

– Ugyan már – morogta oda nekem Anastasius –, nincs ebben semmi különös.

Az idő kegyetlen állandósággal telik mindünk fölött. Ő pedig nagyon öreg volt. Mesélik, hogy a laikus, aki az ételt hordta neki, észrevette, hogy a testvér nem nyúlt a korábbi tálhoz az ablakban. A fiú aggódni kezdett, hát felkereste a prior atyát, és elkérte tőle a kulcsot. Így találta meg Benedictus összeaszott testét a nagyszoba padlóján, a tulajdon mocskába fagyva.

– Szegény Benedictus testvér – nyögtem fel újra.

– Szegény gyerek – mondta erre Anastasius. – Azóta percenként okádnia kell, és egyfolytában azt hajtogatja, nincs Isten.

Közben kiértünk a clausurából a foresteria előtti térre; az U-alakú konvent-épület nyugodalmasnak tűnt, kis ablakai közül csak néhányban pislogott mécsvilág. Severinus mester meglapátolta lépteit, s némán, de félreérthetetlenül, kezének egyetlen intésével jelezte, hogy kotródjunk mögüle. Éreztem, hogy elvörösödik az arcom, a járásom ritmusa pedig összezavarodott. Igyekeztem láthatatlanná válni és úgy lemaradni, ahogy Anastasius. Habár, ő előbb mintha megrántotta volna a vállát, sőt tán még a nyelve hegyét is kiöltötte a mesterre. De ez nem biztos. Nem láthatam tisztán, tényleg nagyon sötét volt már.

Rég túlvoltunk a vesperáson és a vacsorán, úgyhogy a hálókamrák felé vettem az irányt. Anastasius hangja azonban megállított:

– Hát te meg hová igyekszel, testvér?

Kelletlenül fordultam vissza.

– Nem fogod elhinni, testvérem, aludni megyek – feleltem. – Ezt szoktuk csinálni, ha lemegy a nap, nem?

Anastasius fölényesen legyintett.

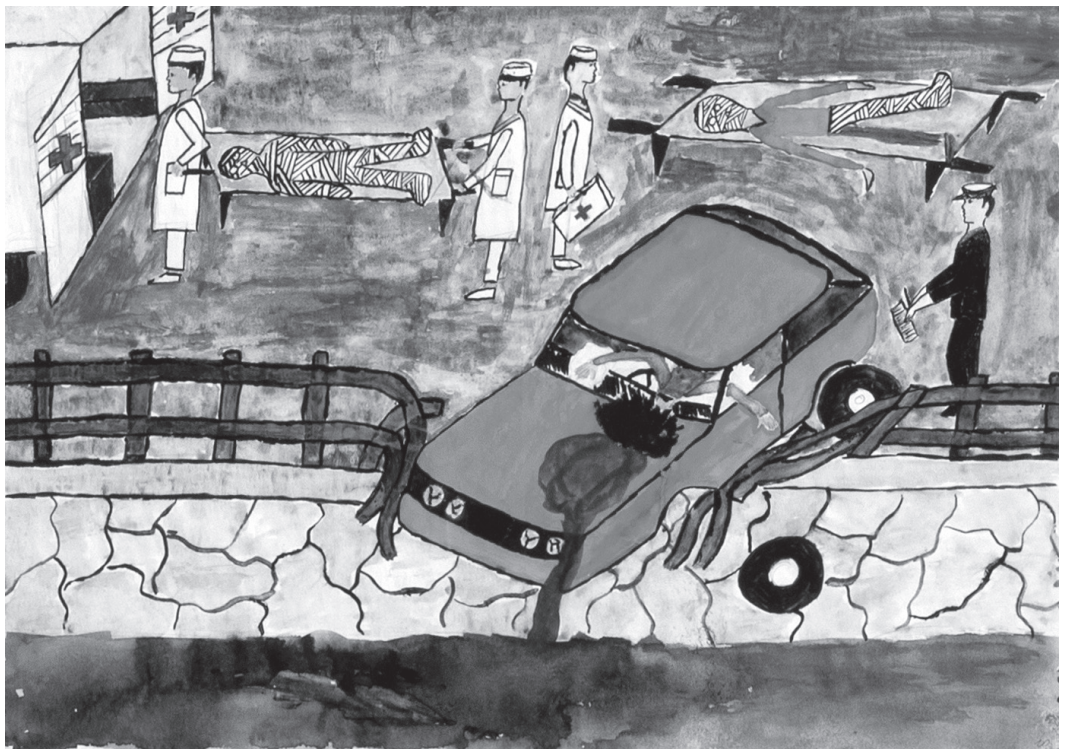
– Ugyan, fiatal még az este – mondta. – Hozzá még, ez az utolsó.

Elnéztem a válla fölött, és homályosan ki tudtam venni, ahogy Severinus mester és a két laikus eltűntek a pincelejárásban. Irigyeltem őket, amiért hús helyre juthattak. Aztán meg el is szégyelltem magam, mikor eszembe jutott, miért mentek oda.

– Na – karolt belém Anastasius –, ne kérsd magad, csak gyere.

Meg kell valljam, nem sok kedvem volt azt az utolsó kinti estét éppen Anastasiusszal tölteni, de a gondolat, hogy különben magamra maradok, még annál is kellemetlenebb volt. Ráálltam hát. Persze most, tudva, amit tudok, már másképp döntenék. Csakhogy az idő kereke többnyire egy irányba forog. Az a múlt, ez pedig a jelen, a jó pap meg holtig tanul, vagy hogy is van ez.

Eszbe se kaptam, Anastasius máris átrángatott a fél remeteségen. Előbb a foresteriába húzott be egy oldalajtón, majd némi lépcsőzés után kivezetett egy másikon az épület mögötti veteményeskertbe. Ott sem lassított, pontosan tudta, hogy az ágyások közt melyik passzázst kell választania. Vagy egy minuta alatt elértük az egyházi birtok határán húzódó kőfalat, melyet sűrű repkény takart. Anastasius végigsimított a növényen, hosszúkás ujjával itt-ott beletúrt a levelek és indák szövetébe. Nem tartott soká, gyorsan megtalálta, amit keresett: egy szűk, alig észrevehető hasadást a falban, éppen csak akkorát, amelyen egy magunkforma sovány ember nagy nehezen keresztülpréselhette magát, ha akarta.

És Anastasius akarta. Intett, hogy jöjjenek csak, jó móka lesz, aztán hasra vágódott, és átkúszott a résen. Hirtelen egyedül maradtam, ami, mint mindig, akkor is megijesztett. Hiába hallottam, ahogy testvérem odaát szentséggel porolta csuháját, a nyári éj sötétje rajtam kívül szinte mindent elnyelt már, és valamiért biztosra vettem, hogy azután én következnek. Egyetlen utat láttam csak, s bár tudtam, hogy szabályellenes, követtem Anastasiust egy olyan földre, melyet már hosszú esztendő óta nem érintett a lábam.

– Ne félj, amíg engem látsz – mondta a testvér, mikor átértem.

– De hisz nem látlak – motyogtam.

Megragadta a karom, segített feltápászkodni.

– Akkor csak kapaszkodj erősen – súgta.

A remeteség egy kisebb domb tetején áll, így a falon túl a talaj enyhén lejtene kezdett a talpunk alatt. Először nehezen haladtunk, lépten-nyomon kövek, tuskók és gödrök kerültek az utunkba, csuhánk meg egyfolytában beakadt valami tüskés bokorrengeteg ágaiba. De aztán, ahogy a szemünk hozzászokott az éjszakához, egyre biztosabb lett a járásunk, végül pedig el is engedhettük egymást.

Amúgy nem bóklásztunk sokat, hamar feltűnt előttnk testvérem úticélja: egy ritkásabb vadalmfaliget, melyben térdig ért a mindenféle gaz.

– Úgy hívják, Almáskert – magyarázta Anastasius, és a liget közepén álló, terebélyes fa felé vezetett. – Gyakran járok ide, ha azt érzem, elég a szentekből.

A fa vénséges vén volt, a kérge érdes és száraz, mégis, ahogy megsimítottam, bizseregni kezdett a bőröm, mintha nem is haldokló matériát érintettem volna. A törzs aljának északi felét puha és kellemesen hús moha fedte, oda telepedtünk hát. Anastasius jóleső nyögést hallatott, majd benyúlt a csuhája alá, és előhúzott valamit, ami olyan volt, mint egy kisebb zsákocskó. Ám ahogy forgatta és nyomkodta, rájöttem, hogy inkább borostömlő az.

– Hála az Úrnak! – sóhajtott fel testvérem. – Nem pukkadt ki. Megevett volna a fene, ha út közben elvérzik szegény.

A fogával kitepte a dugót, kortyolt egy nagyot, aztán az orrom alá dugta a tömlőt.

– Húzd meg jól, testvér – mondta. – Ürmösbor, nem valami híres, de megteszi.

Bele se kellett szagolnom, úgy is megcsapott a savanyú szesz szagának és az azt leplező fűszerek édes illatának elegye. Egyszerre kezdett remegni a gyomrom és szomjazni a szám. Szégyenkezve döbbsenem rá, hogy a vágy, mint holmi régi barát, ismét csak átkarolt.

– Nem lehet – toltam el magamtól –, többé nem.

Anastasius a homlokát ráncolta.

– Ne légy már puhapöcs – morogta. – Még nem is tettél fogadalmat.

Lehunytam a szemem.

– Nekem épp ezért kell fogadalmat tennem.

– Vagy úgy. – Anastasius meghúzta a tömlőt. – Gondoltam. Épp mint egy puhapöcs.

Szégyellem még leírni is, de előtött a harag. Egy pillanatra úgy éreztem magam, mint régen, abban a másik életben, amelyben egy ilyesfajta sértésért az Anastasius-félek keményen meglakoltak. A vér, melyet feledni vágytam, felforrnt, a kezem pedig előrelendült, hogy arcul csapja testvéremet. Isten bocsássa meg! Azt is, hogy ütni akartam, és azt is, hogy végül csak a tömlőt kaptam ki Anastasius markából.

Az első korty maga volt a megváltás. A régről ismert, selymes melegség oly lágyan, mégis határozottan áradt szét tagjaimban, hogy dühöm egyik pillanatról a másikra feloldódott benne. Hirtelen nem értettem, miért is kéne feszülnem lennem, mintha ez az érzés eddig nem tőlem, az én lényemből eredt volna, hanem valami külső, démoni erő szeszélyétől. Akárhá béklyót ráztam volna le magamról, csak nyeltem azt az ócska bort, nagy kortyokban, ahogy férfiemberhez illik.

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>> folytatás a 11. oldalról

Anastasius vigyorgott. Látnom kellett hiányzó metsző- és zápfogának tátongó helyét. Sötétebb volt, mint az éj körülöttünk. És ez zavarba hozott Persze, egy-két foga mindenkinek elrohad, az élet már csak ilyen, nekem is hiányzik egy, az Úrnak hála hátulról, de akkor sem jó ezt nézni. Hogy nincsen mosoly, csupán torz pofák mindenütt.

– Különleges hely ez, testvér. – Anastasius a tömlőért nyúlt.

– Csakugyan? – kérdeztem, miközben még mindig a foghíját bámultam.

– Bizony – felelte. – Olvastam a minap, hogy több is áthalad itt az úgynevezett sárkányvonalakból.

– Sárkányvonalak? – Visszakértem a tömlőt. – Azok meg mik?

– Olyan végtelen vonalak a mappán. Keresztül-kasul járnak a golyóbist, és ahol metszik egymást, mint például bizony ez alatt a fa alatt, ott felszabadítják az ősi sárkányok erejét, mellyel azok a csodás lények képesek voltak uralni a naturát, oda meg vissza. Állítólag lehet érezni, ahogy rezeg.

– Micsoda?

– Hát a sárkányerő.

– Tényleg?

– Állítólag – vont a vállát. – Már ha hiszel benne. És persze nyitott vagy.

Megráztam a fejem, és odaadtam a tömlőt.

– Nem is tudom.

Anastasius előbb kortyolt egy nagyot, és csak utána válaszolt:

– Én se. De ha már úgyis mind a csodát várjuk, nem mindegy, honnan jön?

Vártunk hát. Időközben pislákolni kezdtek a csillagok az égen, és egy kis langyos szellő is támadt napnyugat felől; a fejünk felett itt-ott megzizzentek az almafalevelek. Emlékszem, bágyadt voltam és izzadt. Nyilván a bortól, mert így van ez, ha az ember hosszú idő után először iszik ilyesmit. De ennyi és nem több.

– Én bizony kurvára nem érzek semmit – böffent egy nagyot Anastasius. – Hát te?

Csak a fejemet ingattam.

– Akkor nincs más hátra – vont a meg testvérem a vállát –, olykor a csodának sem árt, ha kicsit rásegítenek.

Anastasius ezúttal csuhája bő ujjába nyúlt be, hogy onnan valami apró tárgyat vegyen elő. Az alakját ugyan nem tudtam kivenni, ám feltűnt, hogy ha csak nagyon haloványan is, de visszatükrözte a csillagokkal telehíntett mennybolt derengését. Üveg lehet, gondoltam, és igazam is volt.

– Addsa ide – intett Anastasius, mivel épp nálam pihent a bor.

Mikor megkapta, testvérem a tömlő szájához tartotta a kis üveget, egyetlen lötyintéssel beleöntötte a tartalmát, és jól összerázta. Az immár üres fiolát hanyagul a háta mögé dobta.

– Mi az? – kérdeztem bizalmatlanul.

– Csodaszor – felelte Anastasius –, Severinus mester konyhájáról való. Amikor tavaly kifecamítottam a bokám, ezt kaptam a vén rókától, hogy ne ordítsak. Vidám egy hét volt, majd meglátod, miért. Na, isten, isten!

És már nyújtotta is a tömlőt, amit, becsületesen legyen mondva, legelőször elhá-

rítottam. Mardosott a lelkiismeret, hiszen egyetlen óra alatt is több szabályt szegtem meg, mint amennyit az előző esztendőben összesen; nem akartam tovább tétegni bűneimet. Szinte magamon éreztem az Úr vádló tekintetét. A gond csupán az volt, hogy Anastasiusét meg ténylegesen is. Testvérem kitartóan noszogott, s végül azon kaptam magam, hogy a gyarló szenvedély felülkerekedett bennem a tiszta akaraton.

A tinktúrának amúgy nem volt íze, vagy ha mégis, hát jól elnyomta az aromás ánizs, a boróka és a minálunk oly elmaradhatatlan levendula. Csak a Jóisten tudja, de talán épp ez volt az oka, hogy kezdeti ellenkezésem lassacskán eloszlott. Az első nyelet után újabbak következtek, míg végül teljesen meg is feledkeztem a furcsa üvegcséről. Ugyan szédültem kissé, és verejtékeztem is jócskán, de akkor már nem érdekelt. Hirtelesen könnyű lett minden, akár a lebegés maga, és ez jó volt.

– Sebaj, ha kóvályog a fej, testvér – húzódott közelebb Anastasius. – Holnaptól úgyis akkor alszunk, amikor csak tetszik, igaz-e?

Nem egészen értettem, mire gondolt.

– A fogadalomtétel után is be kell tartanunk a regulát – mondtam –, sőt, még annál is inkább.

Már nem emlékszem, meglepett-e, hogy Anastasius elvigyorodott. Csak a foghíja van előttem.

– Ugyan, testvér – kacintott –, hisz remeték leszünk mindketten. Soha senki nem jöhet majd be hozzánk, hát nem is láthatják, mit csinálunk. Én mondom, ott a négy fal között nagyobb szabadság vár ránk, mint idekint bármikor.

A hangja vágyakozón csengett, amin igencsak elcsodálkoztam.

– Hát te nem félsz a magánytól? – kérdeztem halkán.

– Hogy én? – Anastasius kuncogott. – Mit se szeretek jobban, testvér, mint egyedül lenni.

– Igazán? – vontam fel a szemöldököm.

– Akkor velem miért akarsz oly gyakran szólni?

Anastasius kortyolt egyet a borból, és megtörölte a száját a csuhája ujjával.

– Te más vagy. – Olyan közel hajolt, hogy a bőrömön éreztem nedves leheletét. – Téged ismerlek.

– Semmit se tudsz rólam – akartam ellenkezni, de az ajkamra nyomta az ujját.

– Mégis. – Azt hiszem, ekkor karolt át oly finoman, hogy szinte észre se vettem. – De nem kell félned, nem érdekel a múltad. A jelened is elég.

Túl meleg volt. Nem bírtam tovább, leráztam magamról a karját, és felpattan-tam. Mi üthetett belém, sejtelmem sincs. Levegőt akartam. A lábam zsibbadt, a fejem szédült, és akármerre néztem, egyformán sötét vadalmafákat láttam mindenütt. Mégis megindultam, rövid, de sietős léptekkel, mindegy is, hová, csak el onnan.

Még nem járhattam messze, mikor utolért Anastasius kiáltása:

– Ne legyél már puhapöcs!

Igyekeztem egyenesen haladni, ám nehezen ment. A talaj ide-oda imbolygott, és én, akár a harang nyelve, egyszer erre, másszor arra csapódtam a fák közt. De azért úgy-ahogy sikerült egy nyomon maradnom; amilyen szerencsés vagyok, épp a sárkányvonalon, melyen, ki merem jelenteni, ördögi átok ül. Más magyarázat nincs.

Csak azt tudom, hogy menekültem, azt már nem, hogy mi elől. Ahogy mélyebbre hatoltam az erdőbe, az idő pedig forgott, egyre inkább az az érzésem támadt, hogy nem vagyok egyedül. Miközben lépkedtem, zörgött a gaz és recsegték a száraz ágak, s bár ebben nincs mit csodálni, feltűnt, hogy duplán szóltak, mintha nem csak az én sarum gázolt volna bennük. Megálltam. A zörgés abbamaradt. Vártam, de semmi, csak a szélsusogás. Fellélegeztem, és indulni akartam. Ám mielőtt a lábam megmozdult volna, újra hallottam. Zördült a gaz, éppen a hátam mögött. Megfordultam, de nem volt ott semmi. Vagy nem is tudom. Mert azért mintha valami. A szemem sarkában.

Elindultam, és próbáltam arra figyelni, hogy ne támoľogjak nagyon. Ám a zaj

továbbra is ott volt, rögtön a nyomomban. Nem tehettem mást, kisvártatva újra hátránéztem. És akkor már elkaptam. Olyan volt, mint egy árnyék, csak éppen fordítva. Elvált a sötétől. Tisztán persze nem láttam, mert azonnal elillant, be a fák közé. De tényleg ott volt, hallottam.

Futni kezdtem, és nem szégyeltem, bárki így tett volna. Az az árny követett, nekem meg majd' kiszakadt a tüdőm, mégsem szabadultam tőle. Átvágtam egy rekettyésen, befordultam jobbra, nekicsapódtam egy fának, aztán balra tértem, és rohantam, de hiába. Egyszer csak gödörbe léptem, s elvágódtam. Száraz por és kevés vér ízét éreztem a számban. Olyan kusza az egész. Ott feküdtem, arccal lefelé, és csak egy valamire emlékszem tisztán. Rezgett a föld. Ahogy az a valami odaért hozzám.

Nem tudom, mikor döntöttem el, hogy felnézek. Mellettem térdelt az, vagy inkább ő. Emberalak volt. Leányember. A leggyönyörűbb és legkülönösebb, akire valaha is rápillantottam. A lába, egészen a combjáig, teljesen csupasz volt. Felette sem szoknyát, sokkal inkább valami csonka nadrágot viselt, kékes anyagból, és ruhája is oly cifra színekben pompázott, amilyeneket még egyetlen úri kisasszonyon sem láttam soha. S ami a legigézőbb, a haja, rőt volt, akár a lemenő nap legtisztább pászmaja. Lehetetlen zsibbadtság futott végig rajtam, mikor ránéztem. Biztosra vettem, hogy még sosem láttam, mégis ismerős volt valahogy. Angyalnak tűnt, de inkább démon lehetett.

Az arcát azonban, bárhogy is igyekszem, nem bírom felidézni. Azt eltakarta valami, amit derengő árnyékujjai között tartott; egy fekete, lapos, négyszögletes tárgy. Egyenesen a szemem előtt. Már-már úgy éreztem, az néz. És aztán felvillant. Vakító fehérséggel, mely mindent elsöpört. A menny sem lehet fényesebb, úgy képzelem.

A következő pillanatban egy tisztáson találtam magam. A mai napig se értem, hogy kerültem oda. Ő, a lány, már nem volt sehol. Egész testemben reszkettem, s nem csupán a félelemtől. Fáztam. Az erdőmélyből dermesztő ködpára szivárgott, az ég bársonyfeketéje pedig hideg kékségbe ment át. Mintha máris pirkadni készült volna. A csillagok is kezdtek kihunyni, pár minuta alatt eltűnt mind. Illetve majdnem mind.

Felfigyeltem rá, hogy hármójuk ottmaradt. Különösek voltak. Egy parázsvörös, egy fehér és egy smaragdzöld, tökéletes rendben, egymás mellett. És folyvást nőttek, ahogy közeledtek. Mert igen, ezek mozgáltak; hangtalanul, de könyörtelen sebességgel szelték a levegőjeget. Csak álltam ott bénán, és megigézve bámultam, mikor némán elúsztak a fejem felett, hogy aztán eltűnjenek a lombok takarásában. Hirtelen megdördült az ég. De oly dobhártyaszagaton, hogy ahhoz az Úr legádázabb viharra sem fogható; mintha maga a mennybolt hasadt volna fel. Másra sem gondolhattam, csak sárkányüvöltésre.

Kezemet a fülemre tapasztva, begörnyesztett háttal iszkoltam vissza a fák kö-

zé. Ám a téboly ott sem ért véget. A sötét törzsek közt lidércfények táncoltak, és én tehettem bármit, menekülhettem bárhova, nem szabadultam tőlük. Mintha évszázadokon át rohantam volna. És egyszer csak, nem tudom, hogy, a remeteség kőfalának ütköztem. Zörgött az egész erdő, és a szél hátát gúnykacaj ülte meg. Kiáltani akartam, de nem jött ki hang a torkomon. Csak eltátott szájjal néztem. A szélső cellaházak narancsfényben úsztak, a kerítés felett macskák repkedtek, farral előre.

Távozok tőlem, távozok tőlem, hajtogatam magamban, ám nem használt. Az árnyak továbbra is körülugráltak. A lányt nem láttam, de velük volt ő is. Tudom. Újra a fák között szaladtam. A zajok nem szűntek, sőt újabbak vegyültek az addigiakhoz. Tompa robbanásokat hallottam innen is, onnan is az erdőmélyből. Olyan volt, akár régen, a báró vadászatain. Mint azon a napon is.

És akkor, elég volt csak gondolni rá, megjelent. Ő volt az, felismertem. A tisztartó fia. Pont úgy feküdt a földön, mint akkor. Arccal a mocsokban, szétvetett tagokkal, akár egy reszkető rongykupac. Körötte vörösölt a sár. És én álltam csak, mint akkor, gyökeret vert lábbal, kótyagos fejfel, és rettegtem. Hogy egyedül maradok.

Az utolsó kinti éjjelen viszont másképp történt. Félttem ugyan, tán még jobban is, mint először, de összeszedtem magam, életet vertem zsibbadó tagjaimba, és megmozdultam. Odamentem hozzá. Letérdeltem, és a vállára tettem a kezem. Imádkozni akartam, de nem jutottak eszembe a szavak. Így csak reméltem, hogy megbocsátott.

A puskaropogás kezdett elviselhetlenné válni, s a fények is egyre gyorsabban cikáztak. Éreztem, ahogy a lány figyelt, nem is tudom, honnan, úgy mindenfelől. És akkor megfordítottam az előttem heverő testet. Látni akartam az arcát. A szemébe akartam nézni. A barátomnak.

Nem ő volt az.

Hanem Anastasius.

A lidérek elillantak, a hangokat mintha elvágta volna. Csupán Anastasius vihogásától visszhangzott a környék.

– Testvér, de jó, hogy te vagy! – villantotta rám foghíjas vigyorát. – Be voltam ám szarva rendesen. Az égiekre esküszöm, még sosem láttam oly démoni vörös aszszonyt, mint aki itt libegett felettem.

Hogy aztán mi történt, megvallom őszintén, nem tudom. Bizonyára visszamásztunk a résen, és lecséréltük megtépázott, összemocskolt csuháinkat, mert mire a nap felkelt, már a többi novíciussal karöltve igyekeztünk a laudesre. Rendezetten és tisztán, legalábbis kívülről.

Jakab építőmester emberei még mindig dolgoztak a templomépületen, úgyhogy a foresteria imatermében gyűltünk össze. A szokásos reggeli imák után ott celebrálták eskütételünket is. Anastasius, jómagam és még néhányan szent fogadalmat tettünk, hogy remeteként a kijelölt cellaházat soha el nem hagyjuk, s életünket önkéntes magányban, tiszta némaságban

töltjük. Megható pillanat volt. Vagyis annak kellett lennie. Alig tudtam figyelni, a fejem majd' szétpattant.

Később mind átvonultunk a clausurába, hogy a remetelakok kapujában valamennyi testvérünk búcsút vehessen tőlünk. Ólmosan lépegettem. Bántott a napfény. A szemem káprázott, vibrálni látszott köröttem a levegő. Reszketett a kezem, s csak úgy dőlt rólam a hideg veríték. Reméltem, hogy senki se vette észre, de úgy rémlik, az oszlopfőkön álló szentek, Romualdus, Benedek és Márton mintha követtek volna homokszemükkel.

Legelőször a néhai Benedictus testvér háza került utunkba, melyet az én örökös lakomnak szántak. Szép rendben felsorakoztunk, s a prior atya ünnepélyesen kitérte a cellakert ajtaját. Az előírás szerint nekem a küszöb elé kellett állnom. Ám mielőtt átléphettem volna, még sorban meg kellett ölelnem minden testvéremet, korra és rangra való tekintet nélkül. Először a laikusokat, majd a novíciusokat és remetéknek állókat, akik közt Anastasius mindenkinél szorosabban vont magához, aztán a mestereket. Mikor a vén Severinusra került a sor, kézen fogott, s nem láttam, csak éreztem, hogy valami apró, hideg tárgyat csúsztatott az ujjaim közé.

– Legelőbb a felét, aztán annak a felét, majd annak a felét, és így tovább, míg csak el nem fogy – súgta a fülembe.

Lopva a kezemre pillantottam. Egy kis zöld üveg pihent a markomban. Felnéztem a mesterre, és mondani akartam valamit, de bennakadt a szó, melyről azt sem tudom, mi lett volna.

– Helyes, fiam – veregette meg a mester a vállam. – Csak így tovább.

Végül a prior atya karolt át barátságosan, majd összekulcsolta a kezét, és elmondta a búcsúimát. Én közben a tiszta égre akartam vetni tekintetemet, de csak a házam homlokzatán éktelenkedő bárói címert láttam. A pajzsforma közepén tekerőgő undok kis görény gúnyosan kacscintott le rám, mintha így akarta volna tudtomra adni: ügyis hiába.

Az ima végeztével a prior atya megfogta mindkét vállam, és finoman áttolt a küszöbön. Még vethettem egy utolsó pillantást a kint maradottakra, a vigyorgó Anastasiusra, de aztán behajtottam előttem a nehéz faajtót, fordult a kulcs a zárban, és magam maradtam. Ekkor szakadtam ki a világból, legalábbis úgy tudom.

De hogy lesz így maradásom, Uram? Severinus mester tinktúrája használt. Követtem az utasítást, s valóban jobban érzem magam. A fülem viszont még mindig zúg ebben a sístergő némaságban, ahol minden apró neszre, legyen az a padló recsenése vagy egy motozó egér, összeressen az emberfia. Ahol árnyakat is látok. Kevesebbet, mint azon az éjjelen, de látok. Hol a falon, hol az ablaküvegen, leginkább a hátam mögött, körbe-körbe ugrálnak. Kísértetek, s nem csak a múltból.

Édes Istenem, eleddig a magánytól rettegtem, most pedig másért se imádkozom.

Megjegyzések Magyar Lajos költői és közírói életművéhez

Az igazán megélt élet kulturált és teremtő élet. Ténylegesen a kultúra teszi emberivé életünket. Nincs magyar kultúra magyar élet nélkül, de hogy milyen minőségű ez utóbbi, azt a kultúra szabja meg.

Ha nem is fogalmazódott meg így ez Magyar Lajosban, de hogy költőként és közíróként ilyen gondolatok vezérelhették, bizonyosnak tartom. Egy interjúban mindenképpen a „csendes, fegyelmezett építkezés” igényét hangsúlyozta, költői pályája elején is az alkotó embert idézte, aki „részeg örömben legszebb lényegét / fába, fémbe, szavakba osztja szét” (*Július*), s ugyancsak fiatalkori verse, a *Kapuállító* már címével is egy kulturált és teremtő élet igénlése mellett szól, s a költő által versbe foglalt kapuállítási gesztusának sajátosan magyar és erdélyi tartalmat is tulajdoníthatunk. Annál inkább, hogy „a balladák földjén” ez áldozat árán történik – fát kell ehhez kidönteni, amely aztán kapuként marasztja az elmenőt, vigyázza a megjövőt, s áldást mond a bejövőre, békét a kimenőre. A szűkebb haza, Székelyföld természeti és épített öröksége, valamint a humánus mellett egyszerre kötelezhette el magát így a költő. Mondhatni, az igazán megélt élet mellett, amely különösen fontos bármely nemzeti kisebbség számára. Egyik két világháború közötti „felmenője” emlékiratában így összegezte: „szellemileg ne engedjük leszegényedni magunkat” (Földi István).

***

Személyesebbre fogva a szót, elmondhatom, hogy éppen a *Kapuállító* című Magyar-verse volt az, amelyet szinte megjelenésétől kezdve közel éreztem magamhoz, éveken keresztül kísért, sőt része volt irodalmi tudatunknak, hiszen nemcsak egy verset értettek alatta egy időben, hanem azt az írói csoportosulást is, amelynek meghatározó alakja Magyar volt, s így az 1969-ben Sepsiszentgyörgyön megjelent antológiájuknak is az ő versének a címét választották.

Aztán évtizedek teltével s a rendszerváltást követően volt egy olyan találkozásunk is a költővel, amelyet akár véletlennek is tekinthetnék, de tudom, hogy törvényszerű volt, hiszen Felső-Háromszék búcsújáró helyén, a Perkő hegyén, Szent István-búcsú alkalmával történt több mint másfél évtizeddel ezelőtt, ahová, ugye, belső igény indítja az embert. S hogy az a bensőséges ünnep Felső-Háromszék szent hegyén a költőt is megérintette – akárcsak a csíksomlyói búcsú, amelynek szintén van lírai dokumentuma Magyar költészetében –, az olvasó számára a *Búcsú a Perkőn* című vers tanúsíthatja, amely nem más, mint a hívó magyar keresztény imája, aki éppen az adott történelmi helyzete okán fordul a szent királyhoz, ekként: „védd hát, királyunk, ősi jussunk, // mi föl-

dünk, hitünk és anyanyelvünk, / ne kelljen itt szónkat visszanyelnünk, / s ha újra és újra pörbe szállunk, / tarts törvénynapot, Nagy Királyunk!”

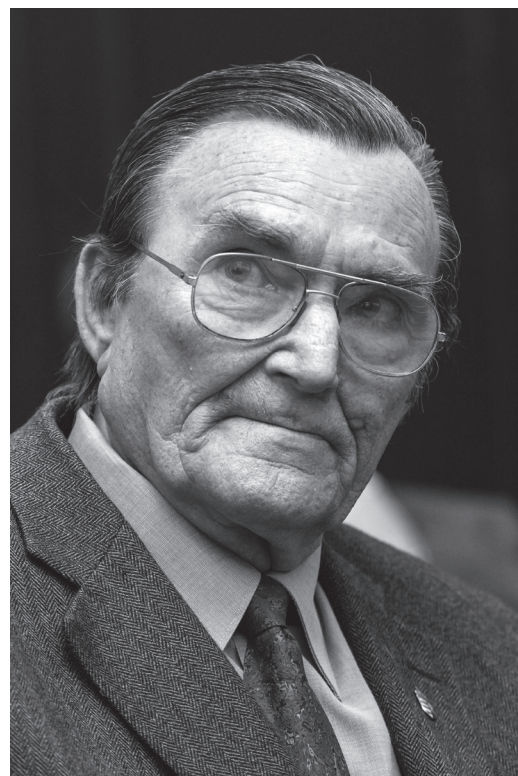
Elmondhatom, Magyar Lajos közéleti szerepvállalása éveiben is mindig eleget tett meghívásomnak, közművelődési ténykedéseinket jelenlétével is támogatta. Meggyőződhettem, nemcsak irodalmi hősét, Kőrösi Csoma Sándort becsülte nagyra, akit nagyszerű poémában idézett meg egykor (*Csoma Sándor naplója*, 1970), de kész volt méltatni a másik székelymagyar nyelvzsenit, Szentkatolnai Bálint Gábort is. A róla írt vers (*Márciusi parafázis*) először a költő előadásában éppen a tudós szülőfalujában hangzott el, közlésére csak később került sor.

Egy másik, ugyancsak jeles, ezúttal világi-kulturális helyszínen, a csernátoni szabadtéri múzeumban 2010 szeptemberében történt találkozásunkat is fel kell idéznem, amikor együttműködésünk került szóba, de testi bajairól és lelki sebeitől is megdöbbentő őszinteséggel és nyíltsággal beszélt. S hogy költőként sem hallgatott ezekről a benne gomolygó érzésekről, egy késői verse tanúsítja. Az *Őszi zsengek* című költeményében egyrészt a maga számára is tisztázza, hogy „van valahol egy bölcsőbb nyugalom, / mi túltesz a ’reszketéseken’, / s túl gyűlölségen”, másrészt viszont a keserű tapasztalatoktól sem tekint el, attól, hogy – képletesen szólva – „elmúlt a nyár, múlik az Ősz is, / a farkascorda énrám vicsorog, / nőtényordas mondja kéjjel: / ’Úgy lesz az szép, ha vér csorog!’”

***

Klasszikus irodalmi hagyományra épült magán- és közéleti líra, amit Magyar Lajos művelt egész költői pályája során, s amint az előbbieken érzékeltetni próbáltam, a publicistaként folyamatosan jelen lévő írástudó költőként sem hallgatott el. Egyik összegezésének, lírai számvetésének a *Köszöntő* címet adta, és József Attilára emlékeztetően ír a hazáját – úgy mond – meglelt és a jövőben bizó ember érzéséről. A sajátjának tudott földre úgy tekint a lírai alany, mint amelyen „nem vesz erőt ... veszejtő enyészet, [...] hazát ad embernek, vadnak, madaraknak, / búcsúzó őszöknek, fémkemény teleknek, / de leginkább hazája a kikeletnek”. A költő hűsége szülőföldhöz és hazához példaértékű, s elhatározása biztatás az olvasó részére is: „Új hazát én már nem keresnék, / telét elviselem, várom kikeletjét.”

Rövid ideig, a rendszerváltás heteiben úgy is tűnt, hogy eljött ama haza „kikeletje”. Az ehhez kapcsolódó társadalmi-politikai események krónikáját, továbbá a közéletet illető észleleteit, helyzetjelentéseit és -elemzéseit, vitairatait, gondolatfutamatot és „napiparancsait” Magyar Lajos

ez idő tájt készült publicisztikájában lehetjük fel. *Jó reggelt, szabadság!* címmel írt vezércikke az ő vezetésével indult *Háromszék* 1989. december 23-i számában jelent meg, tehát pályájának jelentős fordulóján, de emlékeztetnék, hogy a benne élő szabadságigény kifejezésre talált már költői indulásakor, vagyis pályája másik jelentős állomásán, 1969-ben: első verseskötetének nyitó darabja a *Szabadság-óda* címet viseli. Hogy végső soron miként értelmezte Magyar Lajos a szabadságot, azt éppen egy szabadsághiányos időszakban írt versében tette világossá, és pedíg ekként: „kötések kötnek, hogy légy szabad” (*Nem a fenyegek...*).

A fentebb említett első oldalas, egyházas vezércikk a diktátor futását követő napon jelent meg, abban a történelmi pillanatban jelentette ki: „Eljött az igazság és a szabadság órája, amikor a romániai magyar nemzetiség is megtalálja végre helyét a közös hazában.” Ha nem is mondotta ki, de bizonyára magáénak vallotta Magyar azokat a szavakat, amelyekkel különben az egyik nagyszerű Jókai-hős fordult fiához 1848 őszén: „Lélekcserélő idők járnak, fiam!” Ilyen „szemüvegen” át szemlélte és szemlézte, értelmezte Magyar a rendszerváltozás gyorsan zajló eseményeit, s hallatta szavát nap mint nap a *Háromszékben* közölt vezércikkei által. Határozottan szól, nyíltan beszélt, mert a lelkesedésre valóban okot adó változások közepette korán kellett tapasztalnia azt is, hogy ama lélekcseré nem minden közéleti szereplő és társadalmi-politikai erő esetében történt meg. S érvényesnek látta ezt a jelenséget helyi, megyei, illetve országos szinten egyaránt. A rendet a lelkekben igényét már január elején megfogalmazta, fontos személyi, belső követelménynek tartva ezt az egész ország demokratikus kibontakozása és az oly szükséges gazdasági, társadalmi, közéleti, valamint kulturális építkezés szempontjából.

Országos összefüggésekben gondolta el Magyar a demokratikus átalakulást, s ezt szem előtt tartva hangsúlyozta, hogy

„használni akarunk és fogunk ennek a hazának [...]. Használni pedig leginkább jó állampolgárokként, jó magyarokként, szabad emberekként tudunk, úgy, hogy végre felszakadjon a gyanakvás mesterségesen keltett köde körülöttünk. [...] Román barátainktól, minden állampolgártársunktól pedig azt várjuk el, hogy minket elfogadjanak végre építő szándékú, de sajátos közösségként, mely ragaszkodik és ragaszkodni fog kollektív jogaihoz. [...] Közösségként éltünk századokon át, és úgy óhajtunk élni a jövőben. Ez jog és nem jog-sértés.” (105.)

De aztán korán felcsaptak a magyarel- lenesség lángjai, bekövetkezett Marosvá- sárhely fekete márciusa, s a romániai sza- bad sajtó bizonyos része is a lélekmérgezés terjesztésében és elmélyítésében találta meg szerepét. Magáról a székely főváros- ról mint frontvárosról volt kénytelen be- szélni Magyarai a március 19-ei vezércik- kében, s ugyanitt egyértelműen jelentette ki: „Ahonnan a mi nyelvünket kiutálják, vagy ’udvariasságból’ kitiltatik, az nem a mi házuk és hazánk.”

***

Ritka alkalom, hogy a közéleti esemé- nyek sodrát követve személyes vallomást engedjen meg magának Magyarai, de az első szabad hűsvétra írt vezércikkében ezt is megtette. Olyan epizód ez Magyarai publicisztikájában, amely révén bete- kinthetünk személyes érzés-, élmény- és tapasztalatvilágába, abba, amely általá- ban a lírikust szokta szóra bírni. „Sorsom különös és nagyszerű kegyéből megértem egy Föltámadást – indította 1990. április 14-i vezércikkét –, mely karácsony előesté- jén ment végbe [...] e földön, hol addig, le- számítva a gyermekkor félig öntudatlan, mámoros világra csodálkozásainak örö- mét, kevés öröm adatott nekem és sorso- saimnak, annál több félelem, féltés, meg- aláztatás, legbensőbb természetemmel ellenkező, azt romboló pótcselekvés, téve- teg útkeresés, lemondás, hitvesztés és re- ménytemetés. Pedig mindig és újra, mint világító fáklyát, a Reményt próbáltam magasra emelni, akkor is, ha súlya [...] csaknem összeroskasztott engem.” (140.)

A közíró és a költő hitvallásának te- kinthetjük ezt a passzust, s erről a ma- gaslatról vissza- és előretekintve jutha- tunk közelebb Magyarai költői, de közírói életművéhez is. A költői életműből készült válogatást a tavaly adta ki a Hargita Ki- adóhivatal a Székely Könyvtár sorozatá- ban, publicisztikai munkásságának egy jelentős fejezetét, az 1989–93 közötti idő- szakban írt vezércikkeit pedig a Kolozsvá- ri Művelődés Egyesület gondozza, s ennek eredményeként jelent meg két vaskos kö- tet *Lélekcserélő idők* címmel.

Magyarai Lajos: Válogatott versek. Csíkszereda, Hargita Kiadóhivatal, 2019. Szerkesztette Fekete Vince.

Magyarai Lajos: Lélekcserélő idők. Válogatott vezércikkek (1989–1990). Művelődés Egyesület, Kolozsvár, 2017; Lélekcserélő idők 2. Válogatott vezér- cikkek (1989–1990). Művelődés Egye- sület, Kolozsvár, 2019.

BORSODI L. LÁSZLÓ

Táj, (szülő) föld, haza, szó

Ha végignézzük költészetünk, iro- dalmunk történetét, függetlenül attól, hogy mi a hivatalos kánon, még a klasz- szikus modernség *l'art pour l'art*ja vagy az avantgárd internacionalizmusa idején is a politika, a közélet alakulása mindig arra ösztönözte, kényszerítette a magyar alkotót, hogy közvetve vagy közvetle- nül magatartásával, művészetével véle- ményt mondjon kora aktuális történe- séről, nem egyszer alakítva is a közönség attitűdjét. Nem csoda hát, hogy a közös- ségi költőszerep hagyománya – az adott kor nyelveszményének, ízlésének, szemé- lységfelfogásának megfelelően – jósze- rével mindig jelen van a magyar költői nyelvben. Vannak idők, amikor a kül- detéses költő szerepe az egyetlen etikus megszólalási mód, s elég, ha itt csak Pe- tőfi, Arany, Tompa Mihály romantikus népiességére vagy Ady protestáló hitére, küldetéses vétőjára gondolunk. De még erre sem elégséges gondolnunk: mert miközben a parnasszisták „irány az ele- fántcsonttorony” jelszóval igyekeznek megszabni a művészet, az irodalom cél- ját és értelmét, Erdélyben az első világ- háborút lezáró, száz éve aláírt trianoni békediktátum újra előhívja a közösségi költőszerepet, évtizedekre meghatározva az érvényes megszólalási módot.

Király László és Farkas Árpád mellett a második Forrás-nemzedék képviselő- jének számító Magyarai Lajos poétikája is közösségi költészet. A *Székely Könyv- tár* sorozat 80. köteteként napvilágot lá- tott, Fekete Vince által szerkesztett, kö- zel hatvan verset tartalmazó *Válogatott versekben* is – talán a személyes sor- sot, az egyén mulandóságtudatát meg- szólaltató *50 felé* című verset és az *Őszi zsenyéket* leszámítva – a többségi nem- zet által elnyomott, kisebbségi helyzetbe került erdélyi magyarságért aggódó po- éta hangja a meghatározó. Nincs „magá- nélete”, a közösség gondja a sajátja, an- nak tragikus sorsa egy az övével, értük és a nevükben lázad, értékrendjében a tájnak, a (szülő)földnek, a hazának, a (költői) szónak van jelentősége. A leg- nemesebb transzvilvanista hagyomány- okat követve, költői programja a helikoni triász (Reményik, Áprily, Tompa László), Dsida, kortársai közül Kányádi, említett erdélyi nemzedéktársai mellett a tágabb értelemben vett magyar irodalomból az Illyés Gyula, Csoóri Sándor, Nagy Gás- pár neve által fémjelzett magyarság- és anyanyelvfeltő költői magatartásba il- leszkedik.

Magyarai Lajos verseiben – szóljon akár „név nélküli” többes szám első szemé- lyben, akár allegorikus szerepversben, egyes szám első személyben Bölöni Far- kas Sándorként, Gábor Áronként, Kőrösi Csoma Sándorként vagy Damjanichként – a táj, a (szülő)föld, a haza és a szó egy- mástól elválaszthatatlan tartományok, erkölcs- és közösségközpontú lírájának

a kulcsfogalmi. A táj mindig zord, is- tenkísértő és szikár, amelyben két év- szak uralkodik, az őszi és a tél (*Téli táj hasonlatokkal, Recitativo, Esős napok, Látomás*), még a nyár is az őszi tulajdon- ságait hordozza (*Nyári miniatűrök*). Nem nehéz felismerni ebben a tájban az alle- gorikus jelentésteremtő szándékot, hi- szen olyan vidékről van szó, amely ant- ropomorf vonásai révén több földrajzi tájegységnél, nem pusztá föld, és a föld nem pusztá anyag, hanem a táj, a föld a nép (*Őszi havason*), Erdély, Székelyföld, maga a szülőföld: „Arcomig ér, párja föl- csap, / e földbe a gondolat temetkezett” – olvashatjuk *A föld igézete Prologusá- ban*. S mivel – anélkül hogy kimondaná (*Kérdések I.*) – Trianon után vagyunk, ami megszüntette az addig érvényes ha- za fogalmát, törést hozva nemcsak a nép történelmében, hanem (költői) szóhasz- nálatában is, ezért a haza a szülőföld szin- onimája lesz. A tragikus az, hogy nem- csak a haza esett szét darabjaira, hanem a maradék-, a töredékházat, a szűkebb pátriát is mások uralják (és tudjuk, kik ezek a mások).

Ebben a kiszolgáltatott, tehetetlen lét- helyzetben a kisebbségi, közösségi költő- szerepben megszólaló énben él a ha- zaként funkcionáló szülőföld, a táj a lélek tája, a (szülő)föld a lélek földje: „Nem térhetek már vissza sehová... / Semmit meg nem változtathatok: / bennem ég- nek tovább az erdők” (*Kötések V.*). A Dsida *Psalmus Hungaricus*ára emlékezte- tő messianisztikus szemléletű, a bibliai regiszterrel és az *Ómagyar Mária-sira- lom* szakrális szóhasználatával (*Új ma- gyar Mária-siralom*) a kisebbségi költő küldetéses szerepét artikuláló poétának egyetlen feladata van, amire erkölcsi kö- telességként tekint: marasztalni az el- menőt, vigyázni a megjövőt (*Kapuállító*), minduntalan tudatosítani önmagában a népével és annak történelmével való szimbiózisát (*Nyári miniatűrök, Vándor- lás*), azt, hogy az ő hangjának ihletője mindig a közösség (*Kötések III.*). Felis- merve az anyanyelvre való végzettszerű és végérvényes utaltságát („Átültethe- tetlen, / pótolhatatlan, / kimetszhetet- len szervem... / Anyanyelvem” – *Köté- sek II.*), azzal való eljegyzettségét, azt, hogy a 20–21. században a romlásnak, megaláztatásnak kitett nyelv maradt a veszélyeztetett táj, szülőföld, haza – költőként a tiszta (anya)nyelv letéte- ményeseként határozza meg önmagát, vállalja kisebbségi küldetéses költősze- repét. Értékrendjében a *Válogatott ver- sek* és minden bizonnyal a Magyarai-költészet súlypontját jelentő *Csoma Sándor naplója* szerint minden, amit tesz, esz- közjellegű, célja egy, a nép szolgálata: „Az utat megjártam, s ami kész: / az már nem az enyém.” (12.); „A nép, melyből vé-

>>>>> folytatás a 16. oldalon

tettem, bizonytalannal megél, / tagadjátok le előtte kínjaim, / elég, ha gond akasztja, próbálja a tél.” (13.) Szolgálatát hatékony-ságának alapja a szavak ereje, amelyek egyszerre adják népe történelmét, a hagyományt, a magyar kultúra folytonosságát, és jelenthetik a közösség megmaradását s így lehetséges jövőjét, mert hiszi: „megőrzi e világot, korokon át, / nyelvünk szavai, hú sorkatonák” (Szavak). Magyar premodern felfogásában a nyelvnek eszközszerpe van, nem a nyelv hozza létre az ént, hanem az én a nyelv használója, a szó hatékonyságát a közösség befogadókészsége, a történelmi, tehát nyelven kívüli kontextus határozza meg, az önmagát közösségi költőként definiáló én pedig a közösségnek, a kialakult társadalmi, politikai szituációra adható válaszok függvényében dönthet arról, hogy megszólal-e vagy hallgat, nyilván a hallgatás is jelentéssel, a tiltakozás kifejezője ebben az összefüggésben: „Mikor a szó már penge lesz / és sebet hasító üvegcserep (...) // Én akkor megtagadom hatalmát / szónak, igének, szólamoknak (...) // (...) Én elhagyom a szavak tartományát, / és néma leszek. És hallgatok...” (Mikor már)

S ha lehet is vitázni azon, hogy a posztmodern és a posztmodern utáni kor nyelv-, kultúra- és irodalomfelfogásának, megsokszorozódó irodalomfelfogásainak, dekanonizációs stratégiáinak horizontja felől mennyire korszerű Magyar Lajos költészete, egy valami nem vitatható el sem tőle, sem az életművétől, sem a(z erdélyi) magyar költészet-től: hogy van egy olyan vonulata a magyar poétikának (irodalomnak) – s ebbe tartozik a Magyaré is, a fentiekben vázolt kontextusával együtt –, amely maga teremtve egyfajta kánont, állandósult a költészet-történetben, amely nem ragadható meg szövegimmanens eljárásokkal, hanem kontextuálisan, vagyis azzal a társadalmi, politikai, nemzeti, történelmi, földrajzi közeggel együtt értelmezhető, amely létrehívja. Kényszer ez – „Mi nem tanúk, mi részesei vagyunk, / bennünk a szülőföld folytatódik” (Vándorlás lélekhozzson) –, olyan nem nyelvi természetű adottság, ami nyelvet teremt, mégpedig olyan, a premodern-től a modernség felé mutató költői nyelvet, ami megőrzi beszélőjét, népét, akiért és akinek a nevében szól, és ennek a költői nyelvnek része a hallgatás is.

Magyar Lajos, az ember 2015 óta nincs köztünk. Hallgatását a sors, a Gondviselő rendelte el. Az a költői szó, ami Magyar tája, földje, hazája, és az a hallgatás viszont, ami szintén szavak által artikulálódik verseiben, velünk maradt. Minden bizonytalannal végérvényesen és fájdalmas aktualitásával. És hát nem az modern-e, egyetemes, ami a mindenkor jelen (kisebbségben élő) emberének aktuális létdilemmája?

Magyar Lajos: Válogatott versek. 2019, Csíkszereda, Hargita Kiadóhivatal – Székelyföld Alapítvány. (Székely Könyvtár, 80.)

BODA EDIT

Pünkösöd, epicentrum a Balassi Bálint utcában

Szélmeteszlet egy április végi délutánhoz

*Fagyos géptű kattog a felhők peremén,
a fölösleg szétszaporodik a földön.*

*Lobog a szoknya, a fehér virágok,
a mozivászon. A fémkorlát süt.*

*Valahol egy budai út közepén máris
pipacsok nyílnak, tépi őket a szél.*

*A Cirkóban nyelveken szól Naomi Kawase
filmje,*

*a villamos dübörgése megrohamozza
a természet.*

*„1000 fokon kibontakozik a látomás,
és megszűnik minden emberi fájdalom.”**

*Nem olyan messze roskadozó fűszeres polcok
ezerféle borssal. Odakint elefántok*

*trombitálnak,
már omlik. Nem Jerikó fala. Csak a pesti
vakolat.*

*Látomás. Japán–francia filmdráma,
109 perc, 2018.

Lenvirág. Egészen lenn

Talán augusztus vége volt.

Az biztos, hogy óriási terület.

Az biztos, hogy zoknit húztunk a kezünkre.

Hogy véresre ne vagdossa a kinyílt lenszár.

Az biztos, hogy ingyen- és kényszermunka.

Az biztos, hogy gyermekrablás.

De hogy ki voltam akkor, nem is tudom.

Román Szocialista Köztársaság.

Úgy 1984-ben.

A T 0,12-es ólomkatona esete

Nézett az aszfalt, és én visszaneztem,

bús szívéből olvadt a szurok.

Kinek fáj, ha csöndben beleléptem,

s tovább menni immár nem tudok?

Az egész. A rózsaloncról (2019)

*Kolozsvári utcai sövény aljából csórt
kis hajtással indult.*

*Vízbe tettem, gyökereztettem, vártam,
és igen, gyökerezett.*

*Immár úgy öt éve mindig virágzik,
csokrosan elevenít.*

*Jutott neki két-három maréknyi föld,
nem sok, de értékeli.*

*Kinyílt a legelső virága, bár borult az ég,
fúj a dunai szél.*

*Ami odaát bőven május, az pannoni
ég alatt kora április lett.*

Téli (n)orrvég

Majd nyáron menjek Norvégiába?

Szó sem lehet arról, kicsi drága!

Most akarok, hiába. Hiába!

Hajtson csak a hó mindent igába,

gleccserek alján vár a faházam.

Hogy nyáron menjek Norvégiába?

Na, azt nem lehet, szívem virága!

Lefagyhat az orrom minden ága,

a Sognefjord nem marad magára!

Januári séta

Hull most a hó is.

Földön a festék.

A Szent István körúton

pötytyösek az esték.

Haladék

A fák közé befúj a nyár.

Még nem érünk nedves fű alatt.

Az égen hömpölygő halrajok.

De nevetésünk földhöz lapul.

Szigonyesőben strandolunk.

Hazai mezőnyben

(Folytatás előző számunkból)

Egy kuncaft szervezett be a gáborok nagy öregjéhez. Juci elkísért a Hidegvölgybe, de be nem jött velem, a huruba előtt ültek egy kövön, ott vártak rám, a gyermekkel. Olginak azt mondtuk, sétálni megyünk, csak mi hárman, titokban és messzire, mint a mesében: erdőre-mezőre! A játékszabály az volt, hogy se mamunak, se Ilonnak el ne szólja magát, nehogy aggódjanak, és főleg ne kotnyeleskedjenek.

Sanyi figyelmesen hallgatta. Kíváncsisága fényt lobbantott az arcán, mosolyogva türelmetlenkedett:

– Mit dumált neked az öreg csaj?

– Dádé volt, igazi vének vénje!... – pontosított Vikta. – Többek között azt, hogy mozog a föld.

– Naná. Azért a sok mindenért, amit tőletek kapott!... Akár bukfcencet is vehett volna. Baró lóvé, plusz a két kenyér...

– Füstös önkívületben rebegett nekem. Cigányul? Magyarul? Vagy románul?... Nem értettem pontosan, de éreztem, amit mond. Vegyes halandzsájából azt sejtetem, hogy élsz. Hulló falevelek zizegését hallottam, mutogatott törött csészéjének fenekén egy kevés zaccot, de a látványból semmit sem kapiskáltam... Szólófürtök lejtettek a szemem előtt, mialatt ő kést dobált a mellettem lévő tűzhelyre akasztott, üres rézüstbe. Amikor zsámolya alól, a száraz falevelekből kicsapott a láng, közölte, hogy az én évszakom az ősz! Révület... Újra megéltem az internálásunkat... A balesetemet... A kettőnk nászát... Minden összekeveredett... Apámtól tudom, ő mesélte egyszer régen, még Kolozsvárott, hogy nehezen jöttem a világra... Állítólag anyámmal, az igazival, szinte rámentünk... Valahogy ez is benne volt azokban a forró percekben... Égő olajmezőn szaladtam, a hőségben lobogtak-tántorogtak körülöttem a fúrótornyok... Csodálkoztam, milyen messzire világítottak... Mint amikor édesanyámékkal Kimpináról kitelepítettek... Képes voltam elkülöníteni a történeteket, pedig több kép pörgött bennem. Emlékeztem arra is, hogy vért sírtam a kútba. Ez évekkkel később történt, már Vársárhelyen. Erzsí látott el: kimosta, ahogy tudta, a sebemet. Aztán snitt... Majd téged emlegetett apám a kórházban, rögtön a műtét után, amikor magamhoz tértem. Láttam, ahogy egyik kezével a porcelánfejű babát nyújtotta felém, másikkal a te küldeményedet: masnis zacskóban friss dióbelet...

– Acsa, Bogaram! – szólta közbe meghatottan Sanyi. – Igazat regélt neked az a manus: tényleg őszire értem haza hozzátok!

Albert László óvatosan kocogtatta Petriék ablakát, nehogy rájuk ijesszen. Gondolta, hét óra elmúlt, biztos ébren vannak, mert a leányka iskolás, nemsokára indulnia kell.

– Isten hozott, Petri Sanyi! – kiáltotta. Viktória kikukkantott a sötétítő alól, megnyitotta az ablakot, hogy kiadja látogatójuknak a kapukulcsot. – Sanyi a tüzet istápolja lenn a pincében; megyek, szólok neki. Kapkodva öltözködött, de mire a pincegádorhoz ért, a bajtársak már átölelték egymást.

– Kerüljenek beljebb! Örüljenek egymásnak odafönn, a lakásban – invitálta őket. A vállára vetett pokróc alatt is látszott, hogy remeg a fiatalabb férfi válla. Az öreg arccal állt az asszony fele – lehunyt szeméből szaporán gyöngyözött bajszára és sorstársára a könny. Ingázó sógora vitte meg tegnap a hírt: nagyon sovány, katonaruhás férfit látott a Fazakas portára betérni. Ő rögtön elérte, csak is Petri Sanyi lehetett az!...

Leült Laci bá', készült a beszélgetésre, de előbb mégiscsak felpattant, szaporán pakolt a konyhaasztalra. Kosárnyi eledelt – tojást, csirkét, tejet és omlós kenyeret – hozott ajándékba. Átalvetőjéből egy szürke bekecset, hozzá illő posztónadrágot, kucsmát és két gylöcsinget is előszedett.

– Engem is újra fel kellett öltöztessenek, mert fele méretre csökkentettek a muszkák. Fogadd el, jól fog majd a télen...

Magukról elmondta, hogy negyvenhétben, a nagy örömben elügyetlenkedték a dolgokat, az asszony úgy maradt. Sokat sírt-rítt, mégis meg akarta tartani...

Ember a talpán, aki a fehérsépen eligazodik!... Tizenöt hónaposak múltak tegnap az ikreink – mesélte halkan, mintha restellte volna kései apaságát. Viktória kérésére előszedett egy fényképet Albertnéról, ölében a két kicsivel. – Sokat heccelnek a faluban. Hogy asszonygák: még lehet, nem is az enyéme!... Merthogy kiköpött az anyjuk mindkettő, rá ütöttek... Szépek-épek, na, hála legyen a jó istennek... Csak adná a fennvaló, hogy fel is tudjam nevelni őket!... – köhécselt zavartan.

Sanyit főleg a táborról, az eljövele óta történetekről faggatta; sorra vették közös ismerőseiket. Megnézték Olgica földrajz könyvében Szovjetország térképét, Szibériáig el ujjal követték az útvonalat, amerre terelték vagy ahol dolgoztatták őket. Menni készült Albert, amikor kinyögte, mihez kér segítséget: picit arany fülbevalót szeretne az asszony a leánykáknak... – Megfizetem, csak segíts beszerezni, Sanyi... Nehogy ott kérdezzek, ahol nem kellene... Manapság nem tudhatod, kiért miért jön, sokszor fordul mifelénk is a fekete autó... Hány gazdát elvittek a faluból... – suttopta.

Folyamatosan, heteken át jöttek a hadifogoly rokonaik után érdeklődő ismeretlenek Petriékhez. Ezerkilencszázötvenkettő januárjától Sanyi Kolozsvárott vállalt munkát, de még ott, a kincses városban is felkeresték néhányan.

– Tudom, mit jelent – mondogatta Viktória – Olgival a hátamon, Bándig gyalogoltam negyvenhatban, amikor a legelső transzporttal felszabadultak hazaérkeztek a megyébe. Voltak közöttük olyanok, akik ismertek téged... Szántó János, Mészáros Lajos... Később is érdeklődtem mindenkitől, akitől lehetett. Többen mondták, hogy veled egy szakaszban vagy ugyanab-

ban a táborban voltak, csak hogy átszerveztek benneteket, elszakadtatok egymástól... A Boroszilovgrádból érkezettek közül sokan emlékeztek rád: magyarázták készségesen, milyen városgazdálkodási feladatokon dolgoztattak benneteket. A ti munkás „fogatotoknak” is híre jött... Böske által azonnal üzentem Kolozsvárra Chioreánnának; Laci báékhoz a paniti buszsofőrt küldtem. Szegény Agusztin Volman felesége éppen ismét kórházban feküdt, az apósa köszönte meg a hírt... Tervezték, amint kicsit felépül a menyé, meglátogatnak.

Alberték adománya alapozta meg Sanyi új ruhatárát, amit Burduşánné Piroška nagylelkűen kiegészített. A hivatalból hazafelé menet rendszeresen megállt Petriék ideiglenes lakhelye előtt: a biciklijére felkötözte, úgy hozta el megboldogult Lajosának munkaruháit, de elcipelte a fészerükben őrzött gumirólókat, sőt az összes megmaradt mintakönyvet is. Biztatta friss védencét, jöjjön el hozzájuk a számszámokért, vödörökért, szitákért. Válogasson kedvére, ingyen az övé lehet az összes kellék! Ő kíméli magát a látványuktól – megrikatja minden, ami szegény Lajosára emlékezteti. Igazság szerint, az ő helyzetében, titkolja a bánatot... Tekintettel kell legyen az új urának érzékenységre – főleg, hogy Ionuţ nemrég lett főkapitány! Alig használt utcai nadrágot egy alkalommal azzal nyomott sűrű szipogások közepette a Viktória kezébe, hogy takarítás közben bukkant rájuk valamelyik szekrény alján, a Lajosé voltak... Szabja át, alakítsa őket mihamarabb a mesterre! Hálából teszi, mert jaaj, örökre lekötelték őt Petriék.

Az asszony valóban eljárt Sanyi ügyében. – E-red-mé-nye-sen – taglalta nyomatékkal, minden átmenet nélkül, mintha felütött könyvből olvasná az előre betanult utasítást:

– A mester jelentkezzen a Dózsa György utcai építőtelepen! Várni fogják az elvtársak, sürgős a munka! Egyenesen Bukarestből jött a parancs, hogy nyár elejére kész kell legyen, fel kell avatni a párt új székházát! Jószerencsét kívánt neki, mielőtt még egyszer felemlegette az ő szegény Lajosát, és óvatosan kitörölt néhány könnycseppet a szeme sarkából.

Hazaérkezése után egy héttel munkába állhatott Petri Sándor. Albert Laci és Burduşan Piroška, a csendőrfelhasználó hivatalnokká promovált üdvöske adománynak köszönhetően „civilben” jelenhetett meg munkahelyén. Be sem kellett bemutatkoznia, mindenki tudta róla, ki csoda. Ismeretlenek is üdvözölték, sokan átölelték.

Szilveszter napján, a konstrukciósok kora esti röpgyűlésén a korelnök kőműves csendet intett:

– Megbízta, adjam át a jókívánságokat – köszörműlt a torkát. Botcsinálta szónok volt, de jól kivágta magát. – Háát akkor... Boldog újévet mindenkinek! Egészséget, szerencsét!... Építhessünk együtt sokáig!... Mindig baleset nélkül!... És – első sorban neked köszönhetően – továbbra is

>>>>> folytatás a 18. oldalon

ilyen jó hangulatban!... Érted, Sanyi, külön örül a lelkünk...

– Mert...?

– Mert hát hogy a sorsod hazasegített...

A párt pedig idevezérelt közénk!... Na, nemigen vót választásuk, ha nem akartak ellentmondásba keveredni magukkal – pislogott körbe óvatosan –, mer' belőled az eszed s a két kezed úgyis főnököt csinál mindenhol!... Fiam! – tette hozzá, s poharát a szerényen mosolygó csoportfelelősre emelte.

– Látja, Petri elvtárs, a párt nem feledkezett meg magukról – magyarázta vízkeresztkor szemöldökét a magasba emelve Burduşan kapitányné Sanyinak, amikor a prefektúra iktatójában kezébe adta a lakáskiutalást. – Steinmetz elvtárs végleg elhagyta hazánkat. Annyira igyekezett a Gecsemáné kert közvetlen szomszédságába, hogy állapotában hagyott mindent – humorizált cinkoskodva, aztán komolyra fogta a szót: – Ne lepődjenek meg, rettentően lelakott a ház, én mégis azt mondom, költözzenek be finnyáskodás nélkül, mert sokan vannak várólistán! Ahogy magukat ismerem, tavaszra szépen kitatarozzák...

A Malinovszkij marsall útján, úgy százötven méternyire az anyjék házától, három családnak utalták ki a lerobbant, neobarokk stílusú házat. Ifjabb Petriék kapták benne az utcai szoba-konyhát, egy külön bejáratú, kicsi rakodóval együtt. Zárt udvara volt, az óriási kert végében, közös használatra, üvegezett műhely.

– „Város végén kurta utca / Oda rúg ki, a patakra” – szavalt Sanyi boldogan tréfálkozva Olgicának, de csak Vikiből puffant ki nevetés. A lányka fintorgott, vonogatta a vállát. Bevált taktikája szerint tüntetett némaságával – megérezte, hogy leginkább ezzel tarthatja sakkban a szüleit. Az utóbbi időben sorra próbálta ki eszközkészletét – sértett szuszogás-szipogás, mondvacsinált zokogás, szó nélkül elrohanás nagyikához. Vagy: „akkor nem eszem” bejelentéssel nyomatékositott koplalás, „azért sem!”-felkiáltások, a legváratlanabb helyzetekben... Sanyi nem gurult be, látszólag nem vett tudomást semmiről, míg atyai tekintélyének még a látszata is meg nem semmisült. Viktória tehetetlenül nézte egyikük szeszélyeit; szerettei között egyensúlyozott, próbálta enyhíteni apa és lánya között a feszültséget. Vasárnaponként a szülők hasztalan javasoltak közös, szórakoztató tevékenységet – társasjátékot, somostetői sétát –, Olgica egyre csak keménykedett. Nem volt hajlandó velük tartani, untatta minden. Nem kicsi gyermek már, hogy csak úgy magukkal cipeljék, amikor kedvük tartja! Apja végül meglegelte az állóháborút: egy vasárnap délben elfordította a kulcsot a zárban, és felesége jelenlétében a mit és hogy kellenéről értekezett. A kislány hallgatott, de a magas konyhaszéken ülve ütemesen lóbálta a lábát, sóhajtozott, fejét csóválva a falat nézegette apja feje fölött... Sanyi egy kockás lapon pontokba szedve rögzítette az új házirendet, és a papírt az éjjeliszekrényre, a gyertyatartók közé tette. Emlékeztetőül – hívta fel kis lázadójuk figyelmét.

Özvegy Petri Andrásné nevelési kérdésekben mindegyre az unokája oldalán készült hadba szállni saját fiával, ám viltandító felütésével – „idehallgass!” – felrázta Sanyit, azonnal eltacsolta az öregasszonyt.

– Sajnálom, Édes, fogytán a türelmem! Nem nézhetem karba tett kézzel, hogy ez a pici béka dúl-fúl, fuvalkodik szüntelen. Attól tartok, hogy a mi Olgikánk – ha így folytatja – hamarosan kipukkad! Hol férne el benne a temérdek harag?!... Meg kell értse, nem lehet mindig az, amit ő akar! Naphosszat morccal büntet bennünket! Mitévők legyünk, az anyjával? Ne menjünk hozzá szólni?!... Ha nem vigyázunk, maholnap kezét emel ránk! Megérjük, hogy elnászpágol! Szép, hogy ennyire szereti-védi az unokáját, de ne ellenünkben tegye, Édes! Bizzon bennünk, képesek vagyunk felelősséggel felnevelni a gyermekünket!

Ilona óbégatott, ja-jaj! Juci békítette a bátyját: ne idegeskedj, Sanyi!..., de a férfi nem hagyta magát félbeszakítani.

Nem is! Ne avatkozzatok ti se bele – osztotta ki a testvéreit. – Rend a lelke mindennek – nálunk ezt mi ketten Viktával szabjuk meg! Engedelmisséggel tartozik nekünk a hercegkisasszony; nem tekeregeth kedvére! Értjük egymást, ugye?

A családfő jelenléte átrajzolta ifjabb Petriék mindennapjait, megváltoztatta életvitelüket. Kapcsolatuk reneszánszát élte a házaspár, de apjának jelenléte kialakította a cseperedő Olgicát: a férfi szeretetteljes közeledésére tüntető daccal, elutasítással reagált. Hiábavalónak bizonyult minden kényeztetés, a kincsembogaram-leányka távollétében per Sanyi emlegette az apját. Viktória először úgy tett, mintha nem tudná, kire céloz a felvágott nyelvű szónokocská. Második alkalommal kijavította, harmadszor összeszedte: ne szólítsa keresztnevén édes tatát! Fakanalas fenekeseket is kilátásba helyezett, de már akkorra állt az apalánya háború. Minél viccesebben kérdezett valamit Sanyi, annál zordabban válaszolt neki Olgicának. Közös orosz nyelvtanulásuk sem hozott enyhülést, mert a leányka fintorgott az apja kiejtésén, szándékosan ferdítve visszhangozta az olvasási gyakorlatokat.

– Úúúgy uhu-no-hom – sopánkodott nyafogva. Változatos fintorkészlettel szemléltette hangulatát. Szüleit sakkban tartotta rögtönzéseivel: például a fegyelmérésére tett kísérleteket azonnali, szűni nem akaró zokogással torolta meg.

– Ne sírj, bogárkám... Kis csalogányom... – pátyolgatta elzékenyülten Sanyi. Kincse mégis mindig bepanaszolta nagyinál, mire özvegy Petriné, kánonban a lányával, harcba szállt védencük érdekében.

– Nem koncert-, hanem szobafestő meszter vagyok! Édes, maguk azt hiszik, hogy az én hibám, hogy miattam bög?!... Nincs kőből a szívem, nem élvezem a gyermekírást!... Mi lehet a leányka fejében? Miért ilyen konok...? Hallgat, összeszorított öklöcskével, vonalba feszített szájjal... Le sem tagadhatnád, hogy a te lányod! Kiköpött Herold Viktória! – mondogatta feleségének a gyermek távollétében. Kacagva pontosított az asszony:

– Ravasz kiadásban!

– Mindegy az! Csak ne kösd az orrára, hogy így is-úgy is imádom! És vele együtt téged is, kicsi feleségem! Két kicsi kincsem, édes bogárkám!... – érzékenyült el. – Ki másnak legyen türelme hozzá, ha nem nekünk? – mondogatta. – Hátha a költözés után megváltozik?! Nagyobb életterben, kis szerencsével... Ha nem vigyázunk, még csatát nyerünk – nyugtatgatta Viktát.

Az asszony régóta képtelen volt fegyelmezni egyiküket. Férjének hazajövetele előtt nem merte soha szóvá tenni, hogy elvárná: anyósa és sógornói – pontosan a gyermek érdekében – ne mentegessék Olgicát szemtelenkedéseit, mert óvó igyekezetük bátorításként hat. Nehéz életkörülményeik ellenére a kislány válogatós lett: ha nem ízlett az otthoni koszt, se szó, se beszéd, lecsapta a kanalat, elrohant nagyanyóhoz. Egyre merészebben tesztelte szüleinek tűrőképességét: mérgében gyakran megtagadta a ház körül reá bízott, apró feladatok teljesítését is, a fenekesek elől pedig nagyon gyorsan kisurrant az ajtón, meg sem állt a Malinovszkij százhatvanhatig, ahol kedvére kipanaszkodta magát. Látványosan megromlott a tanulmányi előmenetele is. Viktória eredetileg azért íratta be hatévesen iskolába, hogy kevesebbet legyen felnőttek között – a náluk varrató kliensek forgatagában túl sokat hallott-látott. „Kiváló fejszámoló. Szeret olvasni... Érett a gondolkodása, fejlett a beszédkészsége... Készséges, segít, ha kell, a társainak... Nem az a baj, hogy évelőnyösként kifáradt volna, és nem bírná tartani az iramot” – magyarázta a tanító bácsi, amikor értekezletre berendelte a szülőket. Kötelességének érezte, hogy felhívja Petriék figyelmét: Olgicájuk nehezen kezelhető; önfejűségével, dühkitöréseivel meghazudtolja a korát, márpedig hol van még az igazi kamaszkor?! Komoly bajokra számíthat a család, ha...

Csak működne ismét a kis hármast fogadjuk! Mekkora sétáltak, hintáztak kilencszáznegyvenháromban, a kicsi kincsekkel! És ő milyen boldog apuka volt! Csillagocskájuk esténként vele maradt legszívesebben otthon, valahányszor felesége a Kultúrpalota ruhatárában Franzinak, a mostohatestvéreinek segédkezett. Ismerőseik számtalanszor dicsérték gondoskodó türelmét – „férfi létere”!

Sanyi hamar elszívta cigarettáját – a tornácra besaport a hideg eső, csurom vizes lett nadrágszára: igyekezett vissza a lakásba. Kopogás nélkül nyitott a lakásba. Bakancsát még a tornácra levette, hogy lépteivel fel ne ébressze Olgicát, pedig a leányka nem aludt. Kikelt az ágyból, átmasírozott apjának földre terített fekhelyén, megállt a fogát mosó Viktória háta mögött, és anélkül, hogy észrevette volna a belépőt, türelmetlenül kérdezte:

– Meddig marad még nálunk?

– ...

– Mamaaa!...

– ...

– Válaszolj, ha kérdezek!...

– ...

– Akarom tudni, mikor megy vissza Szibériába?!

BERETVÁS GÁBOR

Patriótának lenni: a Rambo-mítosz nyomában

Most, hogy 2019-ben bemutatták a *Rambo – Utolsó vért*, azaz a Rambo-filmek (talán) befejező részét, ideje számot vetni azzal, hogy mit is jelentettek nekünk, videógenerációsoknak ezek a művek. Hiszen talán ez az egyik legfontosabb, az érzelmi hozzáállás ezekhez a filmekhez, amelyek tiltott gyümölcsként, gyűrött szalagokon, sokszor bakizó és fáradt hangú narrátor közvetítésével jutottak el a volt szocialista blokk nézőihez.

Sylvester Stallone egyébiránt maga gyúrta ikonná magát és Rambo-figuráját is az évek során. Ennél többet pedig nemigen lehet tenni az akciófilm műfaján belül. Az 1976-os *Rocky* forgatókönyvével és a film címszerepében idejekorán bizonyított Stallone már az első, 1982-es *Rambo*-film, azaz az *Első vér* forgatókönyvének is társírója volt. Így sokban hozzájárult ahhoz, hogy a film alapjául szolgáló David Morrell-regényben szereplő figurát puhítsa, kevésbé vérszomjassá faragja. Morrell 1972-es regényében, az *Első vér*-ben ugyanis Rambo, a volt vietnámi veterán rengeteg ártatlan áldozatot hagy maga után.

A filmes karakter történetét tekintve fontos, hogy a nyolcvanas évek filmjeiről, illetve azoknak utánérzés-filmjeiről van szó. Ronald Reagan 1980-as megválasztására lecsengeni látszanak a békehárcos évek. A protesztmozgalmak kifulladásban vannak, nagyobb tért nyernek a konzervatív értékek. A republikánus Reagan elnökségét a gazdasági és adózási reformok bevezetése, a drog elleni harc és a Szovjetunió elleni hidegháború megnyerése fémjelezte. Ez sokszor összecseng a *Rambo*-filmek üzeneteivel: nem csoda, hogy a színészből lett amerikai elnök többször is használt *Rambo*-utalásokat beszédeiben.

Az *Első vérben* (*First Blood*) a vietnámi, vesztes háborúval való szembenézés az alapmotívum. A kimagasló adottságokkal bíró háborús hős, megtérve a háború poklából, a rabság és a kínzások okozta mentális megviseltségében csak bolyong az Államokban. Képtelen visszailleszkedni a társadalomba. Az egykor fiatalon besorozott és évek múlva hazatérő katona nem érti a hetvenes évek társadalmi változásain keresztülment Amerikát. Nem érti, miért lett pária hazájában, melyért vérét adta a harcok során. Így keveredik összetűzésbe az őt csavargónak néző kisvárosi seriffel – igazándiból áttételesen, hiszen a társadalmi közvélekedés az, ami ellen kiáll. A '82-es film végkicsengése drámai, hiszen a záró képsorokon a főhős bilincsen távozik.

Az első filmet a kanadai-amerikai veteránok számító iparos, Ted Kotcheff rendezte. A következő, '85-ös részt az akció műfaja felé nyitott George P. Cosmatos jegyezte. (Mellesleg a *Kobrát – Cobrát* – is ő készítette, '86-ban, szintén Stallonéval a főszerepben.) A *Rambo* folytatásában, a *First Blood Part II*-ban az első részben véghezvitt pusztítás miatt büntetőtáborban sínylődő ex-zölldsapkás Rambót a kormány kész rehabilitálni. Képességei miatt egy küldetés teljesítésére kéri fel, amely szerint Vietnámban foglyul tartott katonákat kellene felderítenie. Ezért az 1985-ös második filmnek már az egzotikusként ható vietnámi dzsungel a terepe. A keleti blokk nézője számára a csoportos videóélményen túl még az is érdekes lehetett, hogy itt a szovjetek – mint a vietnámi fogvatartók szövetségesei – negatív szerep körben tűntek fel.

Azonnal meglátszik az is, hogy Andrew Vajna és producértársai a film költségvetésén nem keveset emeltek. A forgatási helyszín, a helikopteres üldözési jelenetek, az explóziók és az, hogy a *Terminátorral* kasszasikert elérő James Cameron kérték fel arra, hogy a forgatókönyvnél Stallone segítségére legyen, már a moziforgalmazás közben megtérültek. Az pedig, hogy a film videóforgalmazása újabb hasznot termelt a befektetőknek, az új értékesítési szisztéma sikertörténete is lett egyben.

Az 1988-as harmadik részben Rambóra az előző kettőben is feltűnő egykori kiképzője és parancsnoka, az apafigurát megtestesítő Trautman ezredes (Richard Crenna) Thaiföldön talál rá. A küldetés innen a szovjetek Vietnámba, Afganisztánba vezet. Aktuálpolitikai érdekesség, hogy a film bemutatásakor vonultak ki a szovjetek Afganisztánból, illetve, hogy a hidegháborús konfliktus a Reagan-éra vívmányaként a végéhez közeledett. Ez a történetben nem érzékelhető, sokkal inkább az elkerült III. világháború víziója jelenik meg. Rambo itt méltó ellenfélre talál a szovjet parancsnokban, így két fanatikus összecsapása lesz a sztori végkiemetele.

A hős toposza húsz évre hibernálódott a hidegháború végével, míg Stallone 2008-ban feltámasztotta a karaktert a *John Rambo* című filmben. A Rambo-filmek minden esszenciája megvolt ebben a történetben, amelyben a főhős ismét Ázsiában kerül összetűzésbe az ellenséggel. Az akkor 52 feletti filmsztár, aki a forgatókönyvön kívül rendezőként és producerként is jegyezte ezt a IV. részt, mindent megmutatott, ami a figurát a nyolcvanas években emlékeztetette. Rambo tartozékai, a fejpánt, az új és a kés is szerepet kapott a filmben. Bár igaz, hogy a lovagi figura most egy nőért, nem is annyira az ügyért vette fel újra a fegyvert. Az egy személyes hadigépezet bemutatásához pedig a modern filmkészítés vívmányait ve-

tették be. A történet pedig ott ért véget, ahol annak idején kezdetét vette, Amerikában – egész pontosan a szülői ház közelében, a mexikói határ menti Arizonában.

Erre az egyébiránt tökéletes hattyúdala gágogott rá Stallone az új forgatókönyvvel. Ugyanis a 2019-es *Rambo V.*, amelynek a lezáró, *Utolsó vér* címet is adta, már nem szerzői film, hanem az eddig leginkább rendezőasszisztensként dolgozó Adrian Grünberg munkája. A főszerepben továbbra is Stallone, ami már csak azért is kuriózum, mert ritka a filmtörténelemben, hogy egy filmszínész az általa megteremtett ikonikus figurával ilyen mértékben összeöregedjen. Ennek örvéen, az *Utolsó vér* kapcsán a nézőben az is felmerülhet, hogy Stallone egy memoárját író nyugdíjasként értelmezze, aki a kifejtett részleteket záradékban csapja hozzá az utolsó fejezethez.

Mert a *Rambo* legutolsó része ilyen. Stallone visszautal az első rész barlangjelenetére, a csapdaállításokra, a kés és az új használatára. De a figurát már nem építi fel, inkább a néző nosztalgiájára hagyatkozik ez ügyben. Nincs fejpánt és hosszú haj, mint ahogy nincs igazán tömegmészárlás sem. A karakter westernhős jellegét ölt kinézetében, így nem furcsa, hogy Stallone a jelenlegi republikánus politika üzeneteit is beledolgozza a végső összefoglalásba. Azaz a főhőst a mexikói bűnözők elleni harcra irányítja – bár a cselekmény didaktikusságát Stallone csökkenti egy becsempészett családtörténettel, így az ellenségképen is tompít egyet. Sőt, ez a panel szolgáltatja a motivációt a megfáradt hősnek arra, hogy még egyszer nekidurálja magát az öldöklésnek.

Az *Utolsó vér* követi az eddigi *Rambo*-filmek egyszerű képletét, sőt, talán még azoknál is egyszerűbb. Gyanús, hogy Stallone számít arra, hogy a mítosz aládúcolja a történetet. Erre rá is épít, hiszen az utolsó képkockák az eddigi filmek megidézési, pontosabban azokból származó snittek. Az érdekes az, hogy nemcsak a filmsztár, hanem a néző is együtt öregedett a karakterrel, így a főhős mellett ön-maga öregedésére is reflektálhat filmnézés közben. E nosztalgia miatt érezheti fontosnak azt is, hogy kíváncsi legyen az esetleg még ezután következő újabb *Rambo*-filmre. A történet ugyanis még most sincs lezárva. A Rambo-mítoszra a mostani elnöknek is szüksége lehet – elvégre mindig is a patriotizmus volt a *Rambo*-filmek üzenete, és erre mostanság is ráerősítenek a politikai retorikában.

BARTHA RÉKA

Fiatal világok hologram-felnőttekkel

Legvadabb (szülői) rémálmaink drámai szövegbe foglalt színes csokrát mutatta be nemrég szülővárosában, Brassóban is Elise Wilk százszármazású drámaíró. Az *ablakok mögött emberek vannak* (*În spatele geamurilor sunt oameni*) drámakötet fiatal szerzője mára már messzi földön ismert, kedvelt színpadi szerző – Németországban, Csehországban, Svájcban, Magyarországon és Olaszországban is bemutatták már alkotásait, amelyeket ez ideig angol, német, francia, olasz, bolgár, cseh, orosz, görög, norvég és magyar nyelvre fordítottak le. Neve egyre gyakrabban fordul el az erdélyi magyar társulatok plakátjain.

Pályája 2008-tól, első drámája – a *Csü-törtökön történt* (*S-a întâmplat într-o zi de joi*) című – megírásától töretlenül ível felfelé, ő maga pedig nem rejti véka alá azt sem, hogy – a drámairodalomban egyáltalán nem egyedülálló módon – megrendelésre is szokott drámát írni. „Ez semmiféle béklyót, megkötést nem jelent számomra. Sőt, inspirál, hiszen egy ilyen igény a kreativitásomat is jócskán próbára teszi” – mondta a brassói könyvbemutatón. Példaként pedig egy olyan „rendelést” említett, amellyel a karácsonykői színház igazgatója fordult hozzá elégedetlenkedve, hogy nem talál a társulat középkorú színésznőinek tehetségét kiaknázó szöveget. Így hát írt ő nekik egyet...

THEÁTRUM

Legújabb – öt drámát tartalmazó – kötetében hét év „termését” foglalta bele, ezek közül pedig három trilógiát alkot (*A Zöld Macska*, *Papírröpülő* és *Krokodil*), azonban a másik két dráma is szintén a fiatal nemzedékek különböző gondjait tárgyalja (*Robbanás/Exploziv*, *Nőiség/Feminin*).

Ha nagyon leegyszerűsítjük, akkor ezek az alkotások a szociális dráma műfajához tartoznak, mindazonáltal a poézis, illetve egyfajta expresszionista megközelítés sem idegen tőlük, miközben az abszurdal is közeli rokonságot ápolnak.

A fiatalok viselt dolgait boncolgató trilógia darabjainak közös vonása az általános irány- és talajvesztettség, a felnőttek társadalmának hologramszerű jelenléte. Ez a felvázolt problémáknak ugyan nem egyetlen, de legfőbb okozója. A tömbháznegyedekben játszódó történetekben az előítéletek, tévhitek, stigmák, babonák, és a mindenféle másság ellen irányuló, tájékozatlanságon alapuló kirekesztési kísérletek sorakoznak szédítő sűrűséggel.

Az élet depressziókeltő szűrkeségében a különlegeset kereső fiatal drámája *A Zöld Macska* (*Pisica verde*, 2012), amolyan hétvégi, klubos és piás tini történetként bontakozik ki, de végül tragédiába torkollik. Bemutatja a fiatalok sérülékenységét, jóhiszeműségét és azt is, hogy miként és főleg mitől válhatnak hidegvérű pszichopátákká.

A középiskolás Dani rögeszméje a zöld macska, amelyet – szerinte – ha elég gyakran maga elé képzel, akkor megjelenik. És így is történik: egy téli szombat éjszaka Bianca trikóján látja meg, aki éppen szerelmi csalódásban tengődve botorkál ki egy szórakozóhelyről, és szinte gondolkodás nélkül beül a kissé fura idegen fiú autójába. A rögeszmés tini felajzott elméje pillanatok alatt kattan át a gyanútlan, ittas lányra: már nem a zöld macskát akarja birtokolni, hanem őt... A tragikus kimenetelű, filmszerű sztoriban lehangsúlyosabb az emberek egymás iránti érdektelensége, gyilkos nemtörődomsége, amelynek következtében a veszélyt egyszerűen senki nem ismeri fel.

A *Papírröpülő* (*Avioane de hârtie*, 2016) című drámában a külföldi vendégmunkások kamasz gyermekeinek hétköznapjait láthatjuk. Ők mindenféle fura dolgot gondolnak, tesznek, hiszen nincsenek fogódzóik, nem neveli őket senki, csak nőnek maguktól, mint a gyom. A szereplők történeteiből az is sejthető: milyen felnőttekké és szülőkké válnak majd. Ha egyáltalán megérik... Addig is, már tiniként a felnőttek játszmáit úzik, őket majmolják jobb híján, fiatal idősök ők, akik rúzsognak, cigiznek, szexelnek, mímelik az érzelmeket és lenézik azt, aki mindehhez nem tud, nem akar felzárkózni. Valamennyien magukra hagytak, egyetlen bizonyosság letéteményesei: kiegyensúlyozott, egészséges felnőttekké nem válhatnak, esélyük sincs erre. Különleges kegyetlenségű világ az övék, amelyben nem lehet gyermeknek lenni, és amelyben – a jelen nem lévő felnőttek – teljesíthetetlen elvárásokat támasztanak a felnövekvő nemzedékek szemben. Pörgő dialógusokból és párhuzamos monológokból értesülünk egyfelől a szereplők hétköznapjairól, másfelől belső világukról, annak szereplőiről. Három tizenéves lány üldögel és beszélget, közben kolivát, az ortodox gyászritus elengedhetetlen tartozékát eszegeti, és „kiértékeli” a halálesetet.

LENA: *Tedi úgysem jut a mennyországba. Adhat az anyja kolivát az egész világnak...*

ANDRA: *De igen. A gyermekek a mennyországba jutnak.*

LAURA: *Angyal lesz belőlük, vagy ilyesmi.*

LENA: *Aki öngyilkos lesz, abból nem.*

A filmszerűen szerkesztett dráma egészén végigvonuló „bullying” – pszichés zaklatás és fizikai agresszió vegyes formája – végül az önvédelem egyetlen lehetséges formájához vezet: a gyilkossághoz.

Monodrámaként, de legtöbb tízszereslős produkcióként is lehet játszani a szöveget „a rendező döntése alapján” – olvashatjuk Elise Wilk egyetlen szerzői utasítását a *Krokodil* (2018) című dráma elején. A történet egy kisfiúról szól, akinek apja „ürhajós lett, arra vállalkozott, hogy meghibásodott bolygókat javít”, pontosabban: meghalt. Erre a „bolygóra szállásra” épül fel a kisfiú teljes halálértelmezése a legkisebb részletig, hiszen ő teljességgel elutasítja a halál gondolatát, a vele járó fájdalmat, mondván: csak két embert ismer, aki meghalt – a szomszédot a tizenhetedikről, meg Diana hercegnőt. David a legjobb lánybarátjával játszik, aki valamivel nagyobb nála: olyan játékokat és csínytevéseket találunk ki, amelyek nem felelnek meg teljesen a koruknak (olyanokat sejtethetően nem is tudnak játszani). A nő ruhába öltözés csínyek mellett cigiznek, és arról beszélgetnek hatodikosként, hogy ki kinek „szívta ki” a nyakát, és nem mellékesen, végrendeletet is írnak. A valódi érzel-

mekről semmit nem tudnak, ha meg igen, akkor azokat saját magukon tapasztalják meg, mint idegen elemeket, így nem is tudnak velük mit kezdeni. Különböző fura képzeteket találnak ki meghatározásként: ilyen az aprócska krokodil is, aki az ember szívébe harap, szúró érzést okozva. Valójában ez egy sokkos állapot, amelyet a hirtelen jött megsegényülés, csalódás okoz a főszereplőnek – a homoszexualitását időközben felfedező –, Davidnak, miután a fiú osztálytársa, aki tetszik neki, mellé ül, és azt kérdezi tőle: tampont vagy betétet használ? A történet egyszerre szól a homoszexuális gyermek érzékenységről, esélytelenségéről, a megaláztatásairól és menekülési kísérleteiről, illetve egy olyan belső világról, amelyet önvédelemből építenek ki maguknak ezek a fiatalok.

Elise Wilk nagy erénye, hogy nem ítélkezik, nem tör pálcat egyetlen szereplője feje felett sem. Csupán rámutat a társadalom általában nevelésbeli és pszichés jellegű rendellenességeire, amelyekre a megoldás gyakorlatilag egy teljes mérvű, alapos mentalitásváltás lenne, ami ugye lehetetlen.

A szerző újonnan megjelent, román nyelvű drámakötetéről olvastam vehemensen ledorongoló kritikát is, amelyben az általam felsorolt pozitívumok sorakoznak negatív előjellel. De leginkább a szövegek irodalmi igényességét kezdte ki a kritikus, aki – gondolom – soha nem hallott középiskolásokat beszélgetni, és a társadalom akut, horrorisztikus jelenségeitől is elfordítja tekintetét. Ezeket olvasva újfent megbizonyosodtam, hogy Elise Wilk jó úton jár: olyan sebeket tépett fel, amelyek fájnak, sajognak, és amelyek kollektív okozója szinte megnevezhetetlen. És igen, színpad kell ahhoz, hogy ezeket igazi valójukban, a maguk komplexitásában, megtestésülve lássuk. És Elise Wilk valóban a hazai, illetve az iránta egyre inkább érdeklődő nemzetközi színpadnak ír, nem az asztalfióknak. Egy olyan társadalmi kategória színházi „szóvivője”, amelynek itthon nem igazán akadnak magyar vagy akár román képviselői.

Elise Wilk: *În spatele geamurilor sunt oameni*. Tracus Arte, 2019.

„Nem igaz, hogy mindenre vannak szavak” – és mi történik, ha nincsenek?

„A hallgatás állandó, önmagába zárt állapot” – írja Herta Müller a *Ha hallgatunk, kellemetlenné válunk – ha beszélünk, nevetségessé leszünk* című esszéjében. Erős állítás, amely gondolkodásra sarkall, és érzékenyebbé tesz. Ami után nehéz megszólalni vagy legalábbis megfontoljuk, érdemes-e. *A király meghajol és gyilkol* kilenc esszéje, versei és összes mondata ilyen – megváltoztatja az olvasót, és elmékedésre, magába fordulásra, odafigyelésre készíti. Nem hömpölygő olvasási folyamatot, hanem lassú, csendes élvezetet, *másképp látást* nyújt azoknak, akik kezükbe veszik a kötetet, és egyenként, minden mondatnál elidőzve egy kicsit, megismerkednek a Herta Müller-féle írásművészettel és világgal, amelynek problémái valami nagyon általánosak, mindenkire vonatkozót rejtenek magukban.

Mióta 2009-ben Herta Müller irodalmi Nobel-díjat kapott, munkásságára jobban odafigyel a könyves szakma, számos műve olvasható már magyar fordításban. Az András Orsolya által készített *A király meghajol és gyilkol*-fordítás erénye azonban épp abban rejlik, hogy a bánási író nyelv köztársaságát úgy mutatja és tartja meg, hogy az olvasó nemcsak a magyar fordítást kapja készen, hanem mellette az eredeti szóalakat és szerkezetet is megnézheti, kóstolgathatja, a kettőt összevetetheti egymással, szögletes zárójelben jelezve, hogy néz ki az adott kifejezés az eredeti műben.

kritika

Első ránézésre úgy tűnhet, ez a fordítói megoldás megakasztja az olvasást, de épp ellenkezőleg: azért fontos, mert a „falusi nyelvjárás”, a standard német, a román és a magyar fordítás megférnek egymás mellett, és érdekes kombinációt alkotva, együttesen képesek megmutatni az elbeszélő egész életén átívelő rácsodálkozását a szavakra, a gondolkodásra, a nyelvre. Nem egyszerűsítik le egynyelvűre az esszébeli összetettséget, így nyújtva lehetőséget az olvasónak, hogy a fordításon keresztül megtapasztalhassa azt a heterogenitást, ami jelen van a Herta Müller esszéiben. A szerző maga is felhívja a figyelmet ezekre a különbségekre, és számos kifejezésen keresztül szemlélteti, hogy például „[m]ennyire más pillantás vetül a fecskére [Schwalbe] a román nyelvben, ahol ezt a madarat így hívják: rándunica, azaz SORBANÜLÖCSKE [REIHENSITZCHEN]” (24.), hiszen a román nyelvben a fecskék már nevükkel is kifejezik a villanydróton ülő szokásukat. Ilyen rácsodálkozások tára *A király meghajol és gyilkol*.

Külön megemlítendő, hogy bár Herta Müller románul nem írt soha, de, mint mondja, „a román nyelv velem együtt ír,

mert belenőtt a látásmódomba, a tekintetembe” (25.). Ez a kijelentés előrevetíti, hogy a Herta Müller műveit fordító személynek nincsen könnyű feladata, hiszen nemcsak a németet, hanem implicit módon a román nyelvet (és kultúrát, történelmet) is ismernie kell ahhoz, hogy megértethesse az olvasókkal azoknak a szövegeket, kifejezéseket a lényegét, amelyekre az író kitér, miközben emellett azokat az utalásokat is észre kell vennie, amelyek rejtett módon átszövik a műveket.

A kötetbeli esszék egyszerűek, tömörek, időtállóak. Tartalmi és formai kidolgozottságuk egyedivé teszi őket úgy, hogy az alapvetően eltérő tematikájú esszék mélységükben minduntalan ugyanazokat a kérdéseket járják körbe: félelem, hatalom, gondolkodás, nyelv, felelősség, szeretet, környezethez való viszonyulás, elmondhatóság, hallgatás, traumák vagy halál. És feszültség, tehetetlenség, düh.

Érzelemgazdag biografikus ihletésű alkotások, visszatekintések, amelyekben a szerző egyes szám első személyben fogalmazza meg a romániai diktatúra erőszaktevéseit, megfélemlítését és ennek következményét családjá, barátai és a saját életére, miközben hálószerűen, az emlékek és történetek között oszcillálva elmélkedik a múlt eseményeiről, és jelenbeli hatásairól. Az időkeret kitágul, a történetekben egyszerre van jelen a gyermek- és a felnőtt perspektíva. Az író személyes tapasztalatokat és érzéseket oszt meg az esszéken keresztül, hiszen többek között arra is kitér, hogy milyen traumák voltak jelen családjában, mi vezetett az édesapja alkoholizmusához, édesanyja krumpliszennvedélyéhez, milyen következményei voltak nagyszülei kisemmizésének, és hogy ezek az eltérő szigetek hogyan tudtak együtt élni, és egyáltalán hogyan lehet élni együtt a hallgatásban.

A Németországba való emigráció és az idegenségérzet több esszében is kulcsfontosságú: habár az elbeszélő anyanyelve a német, az eltérő beszédmódját, kiejtését a többségi lakosok számos esetben felróják neki, miközben azt szeretnék megtudni, hogy vajon hol tanulta meg a német nyelvet „ilyen jól”. Ezt a származási helyével kapcsolatos kérdések követik, mint ha folyamatosan magyarázkodnia kellene azért, hogy Németországban él. Az író ezekre az esetekre keresztül érzékelteti azt a feszült kívülállóság-érzetet, amelyre ezekkel az érdeklődő viszonyulásokkal emlékeztették. Ez az idegenség hosszabb folyamat eredményeként képződött meg az olyan észrevételekre, mint „itt nálunk, Németországban” vagy „de itt, Németországban nem úgy mondják” (168.), rámutatva arra az ambivalenciára, hogy Németországban, német anyanyelvüként, mennyire kiugrónak, különbözőnek hatott az ő nyelve.

Az esszékben a szerző más-más oldalról közelíti meg kapcsolatát a nyelvvel, az anyanyelvével, miközben reflektál arra, hogy utóbbi mitől volt másabb, mint az iskolában tanult német vagy mint az ország nyelve (legyen szó Romániáról vagy Németországról), és miért vagy milyen esetekben gondolja, hogy nyelve nem elegendő arra sem, hogy érzéseket lehessen általuk kifejezni. Több ízben is utal arra, hogy anyanyelvében nincsenek szavak, illetve hogy a meglévővel nem úgy lehet elmondani, amit akar, ahogyan azt szeretné, miközben „mégis ott van a kimondás, az elmondás vágya. [...] Enélkül a vágy nélkül nem töltött volna el idegen félelem a környezetemtől, ami a félresikerült közeledés eredménye volt” (13.). Nála a világ megismerése a nyelv által korlátozott, de a különböző nyelvek ismeretében lehetőség rejlik a másképp látásra, a felfedezésre. Kardinális szerepet játszik az elmondhatatlanság téma köré, és ennek a tehetetlenségnek a következményei, veszélyei nemcsak az egyén életében, hanem egy közösségében, egy családban és egy országban egyaránt.

A kilenc esszé és verseik közrefogják Herta Müller munkásságát, és hátteret, adalékokat nyújtanak szépirodalmi alkotásainak megértéséhez (is). Az intertextualitásnak fontos szerep jut, hiszen nemcsak saját szövegeiből, hanem más írók munkáiból is beemel egy-egy részletet, gondolatot az esszébe. Emil M. Cioran koncepciója az alaptalan félelemről vagy Alexandru Vona elmékedése az emlékezéstről, szervesen beleépülnek a szövegekbe, elméleti hátteret nyújtanak egy-egy kibontandó gondolathoz. Ezek kontextusában a szerző irodalomról, írásról, művészetről alkotott véleménye is megformálódik, és az olvasó azt is megtudhatja, hogy mit gondol Herta Müller, milyen egy jó szöveg, milyen hatása van az olvasóra, és miért dicsérik a prózában jól sikerült mondatokat úgy, hogy „líraiak”.

Herta Müller: *A király meghajol és gyilkol*. Ford. András Orsolya. Napkút Kiadó, Budapest, 2018.

Stílus és identitás a késő-modernitásban

Guld Ádám: Az EMO. Egy stílus-kultúra karrierje a médiában. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2018.

Hogyan működik egy posztmodern szubkultúra? Miképp közvetíti a hivatalos és bulvármédia az ifjúsággal kapcsolatos társadalmi problémákat? Milyen kapcsolat van a fiatalok identitás-keresése és médiahasználatuk között? E kérdésekre keres választ Guld Ádám könyve, amely az Erdélyi Múzeum-Egyesület *Letöltés* sorozatában jelent meg.

Gülszöveg

A pécsi kultúrakutató, médiatudós doktori disszertációján alapuló kötet egy mára kevésbé virulens, de a magyar társadalom kollektív emlékezetben élően élő stílus-kultúra, az EMO – azaz az „emotional rock” – egykor népes közössége és magyarországi médiavisszhangja kapcsán elemzi a kortárs ifjúsági csoportkultúrák működését. Az EMO mint stílusjelenség történetének és legfőbb jellegzetességeinek bemutatását követően a szerző ismerteti azt a nagy hagyományokkal bíró elméleti és módszertani megközelítést, a többek közt Dick Hebdige, Paul Willis és mások nevéhez kötődő szubkultúra-kutatást, amely elemzéseinek kiindulópontja, ugyanakkor kritikailag reflektál is e hagyomány a téma szempontjából releváns hiányosságaira, valamint a korrekciók lehetőségére.

Ez az imponáló módszertani reflektáltság a kötet egészé-

ben érvényesül, hiszen a további elemzések mindegyike olyan sajátos nézőpontot és elméleti-történeti megközelítést igénylő téma kapcsán közelíti a magyarországi EMO-jelenségekhez, hogy valamennyi fejezet beillik egy-egy média-metodológiai esettanulmányban. Kifejezetten izgalmas az utolsó fejezet, amely egykori EMO-rajongók stílusélményeit tárja fel a velük készített interjúk alapján, a biográfiai és a tematikus elemzés módszerével, a *kiöregedés*, *kipörgés* fogalmait állítva a középpontba.

Guld Ádám könyve érzékletes képét és jellemzését nyújtja egy mára már letűnőfélben lévő ifjúsági kultúra működésének, egyben különleges dokumentuma a magyar médianyilvánosság történetének. Azok az évek, melyek során a könyv EMO-val kapcsolatos megfigyelései rögzítésre kerültek (2007–2013), komoly változások sorát hozták el mind a globális médiatér, mind a magyar nyilvánosság szerkezetét illetően. Így a könyvben meglevenedő mediális megnyilvánulási formák egy része mára ugyanúgy (médiatörténelem, mint a festett-vasalt, szembe fésült hajviseletek és sötét tónusú smink, amikkel az utcán járva egyre kevesebbet találkozunk.

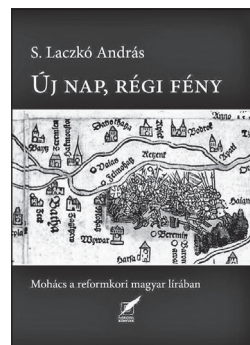
Mohács mint emlékezhely

S. Laczkó András: Új nap, régi fény. Mohács a reformkori magyar lírában. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2019.

S. Laczkó András első kötete nem kevesebbre vállalkozik, minthogy bemutassa Mohács irodalmi reprezentációjának egyik igen fontos korpuszát, a reformkor időszakában keletkezett költészeti szövegeket, és a rekonstruálható történeti kontextusok mentén értelmezze is azokat.

Olyan korszaka ez a magyar történelemnek, amelyben voltaképpen megkezdődött a nemzet kollektív szimbólumainak, kulturális kincsének összegyűjtése (és létrehozása), s e nagyszabású munkában kiemelt szerepe volt a nemzeti irodalomnak. Nem véletlen tehát, hogy az ekkortájt született, Mohácsról szóló szövegek alkalmas szolgáltattak a nemzettel kapcsolatos új elképzelések, reprezentációk kifejezésére. Laczkó egy látszólag szerény vállalással a Mohács-toposztörténetének hatalmas szöveghalmazából csupán néhány, reprezentatív jelentőségű költeményt emel ki – Kisfaludy Károly 1824-es *Mohácsát*, Czuczor Gergely azonos című epigrammáját, valamint Eötös József két versét (*Búcsú*, 1836; *Mohács*, 1847) –, ugyanakkor e szövegek kimunkált történeti interpretációjában lenyűgözően összegzi a Moháccsal kapcsolatos kultúrtörténeti anyag teljességét.

Az első fejezet Kisfaludy Károly *Mohács* című versének értelmezési hagyományát vizsgálja részletesen, kitérve többek közt a mű kanonikus helyének előtörténetére és okaira, valamint – a vers recepciójában újszerű módon – a közköltészeti kapcsolódásaira. A szikár gondolatmenettel bíró kötetnek ez a szakasza a leghosszabb, és ebben mutatkozik meg leginkább a szerző jártassága a Moháccsal kapcsolatos történeti szakirodalomban. Mindez valame-

lyest aránytalan szerkezetet eredményez a könyv egészére nézve, de ennek a résznek az is célja, hogy megismertesse az olvasót a Mohács-hagyomány legfontosabb vonásaival. Az ezt követő versinterpretációk csak így érthetőek meg igazán, csak ennek fényében nyerünk rálátást a Mohács-motívumnak az abszolútizmus időszakában megnövekedett szerepére.

A könyv „selekményfonalát” az 1840-es évek végéig, a forradalom kitöréséig vezeti olvasóját, amely nemcsak a magyar történelemben, hanem a mohácsi vész reprezentáció-történetében is fordulópontot jelent. Az eddig vezető utat Laczkó rendkívüli problémaérzékenységgel térképezi föl, egyszerre villantva meg a nemzetközi irodalomtudomány legújabb trendjeit és a klasszikus retorikai, poétikai eszköztár magabiztos használatát. Értekezése elején röviden megjelöli ugyan azokat a megközelítéseket, amelyeket alapvetőnek tekint, ugyanakkor az elméleti apparátus egyáltalán nem uralkodik el a könyv egészén. Az interpretációkban nem az értelmezési hagyomány homályos perspektívái kerülnek előtérbe, hanem mindennek előtt a szövegek elsődleges kontextusa, a létrejöttük mögötti történeti valóság jut szóhoz.

RADNAI DÁNIEL SZABOLCS

El-visz

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Pásztorszerelem Ravel módra, Leszboszon

A 20. század első évtizedének Párizsa... A dél-franciaországi születésű Maurice Ravel, a gyerekkora óta fővárosban élő, ígéretes zeneszerzőt Gabriel Fauré a legjobb művészzalonokba vezet be, ahol olyanokkal ismerkedhet meg, mint Jean Cocteau, Marcel Proust, Igor Sztravinszkij vagy Manuel de Falla. Polignac hercegné rendelte a harmincadik éve körül járó Raveltől a *Pavane egy infánsnő halálára* című zongoraművet, amely – bár Ravel maga nemigen volt odáig tőle – nemsokára hatalmas siker lett, zenekari változatával egyetemben. A komponista ekkortájt lett tagja az „Apacsok társaságának” – Sztravinszkijjal és Szergej Gyagilevvel egyetemben. Ez utóbbi, a Ballets Russes vezetője a *Kápráztass el!* jelmondat szellemében vállalkozásaival csakugyan lenyűgözte Párizst és a francia kultúra magasabb köreit. 1908-ban társulata bemutatta Muszorgszkij *Borisz Godunov* című zenedrámáját (ez több vonatkozásban is nagy hatással volt Ravelre). Az első párizsi Orosz Évadban, 1909-ben az új balett alapjait többek között Igor Sztravinszkij *Pjotruskájával* és *Tűzmadarával* rakták le, ezt 1912-ben követte a Ravel *Daphnis és Chloé* című balettzenéjére, valamint a Nyikolaj Rimszkij-Korszakov *Seherezádéjára* készült Fokine-koreográfia (Mihail Fokin csak Franciaországban írta Fokine-nak a nevét).

Az ókorba visszavezető *Daphnis és Chloé*-történet mentén egy izgalmas, briliáns értékeket teremtő, de neuralgikus háromszög rajzolódott ki 1909 (a megrendelés) és 1912 (a bemutatás éve) között: Ravel – Gyagilev – Fokine. Három öntörvényű, nagyon kü-

lönöző temperamentumú alkotó. A komponálás csak lassan haladt, mert a zeneszerző Ravel, illetve a koreográfus Fokine (és a díszlettervező Leon Bakst) koncepciója gyökeresen különbözött egymástól. Ravel az ókori görög világot a 18. századi francia rokokó festők szemüvegén keresztül, kifinomult, elegáns modorokban szeretne volna felidézni. Gyagilev társulata viszont – Fokine-nal egyetemben – az impresszionizmus, sőt már a szürrealizmus tapasztalataira építette művészi koncepcióját, nem riadva vissza a rendkívül erős, olykor megbotránkoztató hatásoktól sem. (Emellett kommunikációs akadályok is voltak: az orosz koreográfus alig beszélt franciául, Ravel meg csak néhány trágár szót tudott oroszul. Gyagilev felkérésére született egyébként Ravel *La Valse* című darabja is, de az impresszárió soha nem használta fel. A sértett Ravel még párbajt is provokált, amelytől Gyagilev visszalépett, ezt követően minden kapcsolatot megszakítottak.)

A *Daphnis és Chloé* – bár ma „nagy címek” számít a zeneirodalomban – 1912 júniusában a Chatelet színházban igen langyosan fogadták. Ravel azonban nemsokára két zenekari-vokális szvitté dolgozta át a monumentális kompozíciót, amelyek – főleg a második – visszhangos sikert arattak a koncerttermekben. De olykor játsszák a teljes balettzenét is – mint ahogy az idén januárban a kolozsvári Filharmónia termében –, s az ilyen alkalma nem csak a Ravel-rajongók számára mennek eseményszámba. Mi tagadás, látványnak sem utolsó a száznál is nagyobb létszámú zene- és énekkar. Ravel nem fukarkodott az orkeszt-

rációban: a szokásoshoz képest kibővített fa- és rézfúvósok, illetve a teljes *streich* mellett hatalmas ütőhangszer-készletet írt elő: tizenhárom hangszertípust (a kolozsvári előadáson kilenc perkutista játszott a zenekarban!), de két hárfát és cselesztát is. Az énekkar voltaképpen szövegtelenül énekel, csupán egyetlen magánhangzó adja áradó szólamaik „testét”, és a szerepük is jobbára kiegészítő jellegű, mintha a kórus egy volna a hangszerek között – hangulatfestő, érzelmi színezésre való; ha van is, alig van epikus funkciója.

Amplitúdó

Élek a gyanúperrel, hogy a *Daphnis és Chloé*-történet maga már a Ravel-kompozíció születésének idején sem töltötte el különösebb érdeklődéssel a hallgatókat. (A két „tisza” ember jóformán egy beavatási úton halad végig: megtapasztalják az emberi gonosztságot és romlottságot, hogy a mű végén egymás ölelésében nyerjenek menedéket.) A bukolikus szüzsé szinte semmitmondóan hömpölyög ahhoz a változatossághoz képest, amelyet a zenei eszközök és az impressziók sarjztatásának módszerei mutatnak – bár nem túl gazdag motívumkészlet mellett! Külön élményt jelent egy-egy hangszer vagy hangszercsoport jellemző szerepét nyomon követni, vagy egyszerűen arra figyelni, miként lesz delikát kevercse az instrumentumok kombinációból. Vagy egyszerűen átadni magadat az áradásnak, belemerülve a folyamatos sodrásba, tagolást vagy szerkezetet nem firtatva érzékelni, amit érezni ma sem szégyen.

JAKABFFY TAMÁS

A világ gyermekei békére vágnak

December 16. és február 1. között különleges gyermekrajzkiállítás volt látogatható a Quadro Galériában. A tárlat az 1980–1990-es évekből származó rajzokat sorakoztatott fel, amelyek jelenleg a Quadro Archívum gyűjteményében találhatóak. A kiállítás Gally A. Katalin képzőművész és pedagógus felajánlása révén jött létre, aki 73 darab, a hatvanas, illetve a nyolcvanas–kilencvenes években készült gyermekrajzot adományozott a Quadro Archívum számára. E munkák a korabeli tantervnek megfelelő, állami képzőművészeti oktatás lenyomatai, egy válogatást képviselve a több mint harmincéves rajztanári pálya után fennmaradt anyagból.

A rajzok döntő hányada a tanár által előírt (kötelező) képzőművészeti feladatok és témák kivitelezése – csupán egy-kettő tekinthető szabad, kötetlen témájúnak –, őszinte képet adva a korabeli mindennapokról, gyermeki világról, iskoláról, ugyanakkor hiteles keresztmetszetet is nyújtva a politikai rendszer ideológiájáról. A pionír és iskolai tevékenységeken kívül a mindennapi élet (játék, bevásárlás), valamint a munka, az évszakok, a mezőgazdaság, a sport, az úrkutatás, illetve az elképzelt jövő kap kiemelt szerepet. Képzőművészeti értékük mellett dokumentumértékük egyedülálló, hiszen nemcsak a kommunizmus időszakának, de az 1989 decemberében lezajlott, a Ceaușescu-rendszert megdöntő forradalomnak vizuális megjelenítése is tetten érhető néhány 1990-ben, röviddel az események után készült rajzon.

A látogató számára meglepetésként hat a munkák tematikai és stílusbeli sokfélesége, vizuális nyelvezetének változatossága és intenzív színvilága, de ugyanakkor a mögöttük levő kreatív gondolkodás, gyermeki őszinteség és komplex szemléletmód is – amelyek a dekorativitáson túlmenően felbecsülhetetlen értéket kölcsönöznek a gyermekrajzoknak. Bár a kiállított munkák csak egy válogatást képeznek az adomány anyagából – és még kisebb szeletét nyújtják a kommunizmus ideje alatt történő rajzoktatás vizuális dokumentumainak –, e fennmaradt képek hű látóleletet adnak a korábbi rendszerről, mind belső, mind külső nézőpontból. Egyrészt megörökítik a pionírok világát, lelkesedéssel végzett tevékenységeit (iskolai felvonulások, mezőgazdasági munka stb.), öltözetét (sorszámmal ellátott egyenruha), gyermek- és különböző állami ünnepeket (május 1., augusztus 23.), de a mindennapok nehézségeit (sorbanállás, jegyek alapján történő élelmiszerosztás), illetve a forradalom pillanatát és az azzal járó emberi veszteségeket is.

A Quadro Archívum ezen adomány révén újabb értékes anyaggal gazdagodott, amely a 20. századi romániai vizuális kultúra dokumentumainak megmentését és feldolgozását célozza meg. E gyermekrajzok őszinte és örökérvényű nyelvezete révén emléket kívánt állítani a forradalom 30 éves évfordulójának, a mindenkori gyermek világot idézve meg.

PORTIK BLÉNESSY ÁGOTA

Megalakult az Erdélyi Múzeum-Egyesület Művészklubja január 6-án. Első vendégei Csehy Zoltán és Polgár Anikó költők, műfordítók, klasszika-filológusok voltak, házigazdaként Egyed Emese lépett fel. A meghívottak délelőtt nyolctól a BBTE Bölcsészettudományi Karán adtak elő, majd délután hattól egy nyílt író-olvasó találkozóra került sor az EME dísztermében.

Benke András és Juhász-Boylan Kincső voltak a kolozsvári Hervay Klub meghívottjai január 7-én a Planetáriumban. A szerzőkkel Vass Csaba és Ádám Szilamér beszélgetett.

Január 14-én Szilágyi N. Sándor tartott előadást a Planetáriumban *Hogy tudhatunk mi egyáltalán beszélni?* címmel, az Érted címet viselő erdélyi magyar közösségépítő és értékkeremtő kezdeményezés szervezésében.

Szenkovics Enikő kolozsvári műfordító a román kulturális érdemrend lovagi fokozatának kitüntetésében részesült január 15-én, a Román Kultúra Napján.

A Bajnokok Legalja slam poetry show-case-szel készült január 16-án, ezúttal Demeter Ferenc, György Evelin és Péter Blanka léptek fel délután héttől a Planetáriumban.

Január 20-án kettős könyvbemutatót tartottak Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának belső udvari termében. Szántai János *Kolozsvári Robinson* című kötetét László Noémi és Papp Attila Zsolt, majd Fekete Vince *Vargaváros* című verseskötetét Papp Attila Zsolt és Szántai János mutatták be.

A Magyar Kultúra Napja alkalmából január 21-én Demény Péter *Tamara és a vidámság mellénye*, valamint *Tamara és a tavirózsák zenéje* című kötetét mutatták be Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának belső udvari termében. A könyvbemutató mellett a résztvevők Pop Csenge Natália ifjú képzőművész alkotásait tekinthették meg.

Átadták az Erdélyi Magyar Kortárs Kultúráért díjakat január 22-én, a Magyar Kultúra Napján, a sétatéri Kaszinóban. Életműdíjban Szilágyi István részesült, irodalom kategóriában Lövetei Lázár Lászlót díjazták, előadóművészet szekcióban Tompa Gábor vehette át a díjat, képzőművészeti ágon Ujvárossy Lászlót díjazták, akit Kolozsi Tibor szobrászművész képviselt a gálán.

Január 22-én bemutatták a *Látó* szépirodalmi folyóirat ünnepi lapszámát a lap fennállásának 30. évfordulója alkalmából. Az eseményre a *Látó* Irodalmi Játékok rendezvénysorozat keretében került sor délután hat órától a Bernády Házban.

Fennállásának 30. évfordulóját ünnepelte a *Helikon* január 31-én Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának belső udvari termében. Az esemény házigazdái Mile Lajos főkonzul és Karácsonyi Zsolt főszerkesztő voltak, felléptek továbbá: André Ferenc, Egyed Emese, Fekete Vince, Horváth Benji, Király László, László Noémi, Márcutiu-Rác Dóra, Márton Evelin, Papp Attila Zsolt és Szántai János. Szilágyi István alapító főszerkesztő készülő regényéből Marosán Csaba olvasott fel a szerző jelenlétében.

Történet

Ha azt szeretnéd, hogy az életed egy fantasztikus történet legyen, akkor kezd azzal, ...

A fősorok Mark Houlahan fenti gondolatának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. A folytatás kezdete. 13. Tervével felhagyó. 14. Megtermékenyített petesejt. 15. Relatív, röviden. 16. Shakespeare légi szelleme. 18. Kerti házikó. 19. Bosszús szócska. 20. Nyilvántartó karton. 22. Fél pont! 23. Állami bevétel. 24. ...-san; kínai hegység. 26. Pest megyei település. 27. Porszívómárka. 29. Lóköröm. 30. Baljós előjel. 31. Kenőanyag. 32. Ázsiai vadló. 33. Skót János! 35. Közép-keleti „övezetváros”. 37. Attila beceneve. 39. Fásult, unott. 40. Vállalati forma, röviden. 42. Bányakincs rejteke. 45. Csecsemősírás. 46. ... Gibson; Oscar-díjas színész, rendező. 48. Dinnyét próbál. 49. Olasz hármas. 50. Élő, mozgékony. 52. Fel-

nöttekhez hasonlóan viselkedő (gyerek). 54. A folytatás befejezése.

FÜGGŐLEGES: 1. Mérgező káliumvegyület. 2. Mikszáth Kálmán hőse (Tamás). 3. Budapesthez közeli település. 4. Flótagangok! 5. Bolti dolgozó. 6. Huszárparancs. 7. Simán vág. 8. AC ...; olasz focicsapat. 9. Egyből kettő! 10. -..., -ről. 11. Versenyszakas. 12. Észak-amerikai indián. 17. Szomjas jószágot ellát. 20. Középkori eretnek szekta tagja. 21. Kedvelt hobbiállat. 23. Mitikus indiai király. 25. Vízi nimfa. 27. Becézett Enikő. 28. Beóciai hős. 32. Testalkat. 34. Forma, idom. 36. Az aljához pottyánó. 38. ...-billeg; kacéran mozog. 39. Dolgozik a kőműves. 41. Színültig. 43. Makacs dolog! 44. Francia város. 45. Lop, csen. 47. ... Tolsztoj; orosz író. 49. Germán hadisten. 51. A -ve képzőparja. 53. A germánium vegyjele.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		GY				I					
13							14				
15				16		17			18		
19			20					21		22	
		23					24		25		
26					27		28		29		
		30					31				
32					33	34		35			36
		37		38				39			
40	41		42		43		44			45	
46		47		48						49	
50				51				52		53	
54							A				

A *Helikon* 2020/2-es lapszámában közölt *Kapkodás* című rejtvény megfejtése: **Elővigyázatlan és vak a sietség.**

R.T.

TÁMOGATÓINK: Romániai Írók Szövetsége Nemzeti Kulturális Alap

RMDSZ KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca **VISIT CLUJ**
The Heart of Transylvania

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő:
SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő:
KARÁCSONYI ZSOLT
vers, műfordítás

Főmunkatárs:
EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUTIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár

Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztófalusi Kis Miklós református sajtóközpont